

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Έννοια και Σημασία του Συντάγματος σελ.2.
- Ορισμός του Συντάγματος σελ.3.
- Εξελικτική Πορεία του Συντάγματος σελ.3.
- Σύνταγμα ως πολιτισμική κατάσταση-λειτουργία του Συντάγματος σελ.4.
- Γραπτοί και Άγραφοι Κανόνες.
- Ιστορική Αναδρομή στο Ελληνικό Σύνταγμα και στο Αγγλικό «Σύνταγμα» σελ.7.

Α.Ελληνικά Συντάγματα

- 1.Επτανησιακό Σύνταγμα του 1800 σελ.8.
- 2.Σύνταγμα του 1803 σελ.8.
- 3.Επαναστατικά Δημοκρατικά Συντάγματα σελ.9.
 - (α) Σύνταγμα της Επιδάουρου (1822) σελ.9.
 - (β) Σύνταγμα του Αστρους (1823) σελ.9.
 - (γ) Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827) σελ.9.
- 4.Ηγεμονικό Σύνταγμα του 1832 σελ.9.
- 5.Το Σύνταγμα του 1844 σελ.9.
- 6.Το Σύνταγμα του 1864 σελ.10.
- 7.Το Σύνταγμα του 1911 σελ.10.
- 8.Το Σύνταγμα του 1927 σελ.10.
- 9.Το Σύνταγμα του 1952 σελ.10.
- 10.Το Σύνταγμα του 1975 σελ.10.
- 11.Το Σύνταγμα του 1986 σελ.11.
- 12.Το Σύνταγμα του 2001 σελ.11.

Β.Συνταγματική Ιστορία της Μ.Βρετανίας

- 1.Ο 17^{ος} αιώνας σελ.11.
- 2.Ο 19^{ος} αιώνας σελ.12.
 - (α) Αρμοδιότητες που έχουν μεταβιβαστεί σε περιφερειακά Συμβούλια σελ.13.
 - (β) Τοπική κυβέρνηση με εξουσιοδοτικές αρμοδιότητες.
 - Συνταγματική Μοναρχία σελ.13.
 - Κοινοβουλευτική Δημοκρατία σελ.14.
 - (α) Έννοια της Δημοκρατίας.
 - (β) Έννοια της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας.
 - Θεσμικές Πηγές του Συνταγματικού Νόμου σελ.14.
 - Θεσμικές Πηγές του Βρετανικού «Συντάγματος» σελ.15.
1. (i) Νόμοι (νομοθεσία)
 - (ii) Άγραφο Δίκαιο (Case Law)
 - A.Το φαινόμενο του κωδικοποιημένου συστήματος σελ.16.
 - B.Σύγκρουση νομοθεσίας και άγραφου δικαίου σελ.16.
 - Γ.Έλλειψη γραπτού Συντάγματος στη Μ.Βρετανία σελ.16.
 - Δ.Συνταγματική Θεωρία-Υπαρξη περιοριστικής νομοθετικής εξουσιοδότησης σελ.17.
 - (α) Γραπτό Σύνταγμα σελ.17.
 - (β) Αποικιακή Νομοθεσία σελ.17.
 - (γ) Διεθνείς νόμοι και οργανισμοί σελ.17.
 - (iii) Κανόνες δικαίου σελ.18.

- (α) Περιπτωσιολογία Κανόνα Δικαίου που παρατίθεται από τον λόρδο Dicey σελ.18.
- Πρακτικά Παραδείγματα όσον αφορά στον κανόνα δικαίου σελ.18.
 - Διάκριση των εξουσιών στο Ηνωμένο Βασίλειο σελ.20.
- 1.Μελη ενός οργάνου της κυβέρνησης είναι συχνά μέλη ενός ή περισσότερων του ενός, άλλων οργάνων σελ.20.
 - 2.Κάποιες λειτουργίες ενός οργάνου σε ένα σημείο ασκούνται και από άλλα όργανα σελ.20.
- (α) Νομοθεσία σελ.20.
- (β) Εκτελεστικές και Δικαστικές εξουσίες σελ.21.
- 3.Μειονεκτήματα του θεσμού της διάκρισης των εξουσιών σελ.21.
- (α) Διαχωρισμός εξουσιών χωρίς αλληλεπιδράσεις θα είχε ως αποτέλεσμα η Κυβέρνηση να μην μπορεί να λειτουργήσει, αφού κάθε όργανο αντικρούει προσπάθειες άλλων σελ.21.
- (β) Δεν υφίσταται οργανωμένο σύστημα διάκρισης εξουσιών σελ.21-22.
- Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας σελ.22.
- 1.(α) Πολλές υποθέσεις που εισάγονται στα δικαστήρια αφορούν σε δημόσια όργανα ή μέλη της εκτελεστικής εξουσίας σελ.22.
 - (β) Εξέταση συνταγματικών ρυθμίσεων από τα δικαστήρια σελ.22.
 - (γ) Συνέπειες της ύπαρξης του ανεξάρτητου χαρακτήρα της δικαστικής εξουσίας σελ.22.
- 2.Οι δικαστές απολαμβάνουν άσυλο από κάθε πολιτικό ή ποινικό αδίκημα μέσα στα όρια της δικαιοδοσίας τους σελ.23.
 - 3.Οι δικαστές δεν απολαμβάνουν ασυλία από κριτική σελ.23.
- Προσβολή Δικαστηρίων σελ.24.
- 1.Προσβολή σελ.24.
 - 2.πολιτική προσβολή σελ.24.
 - 3.ποινική προσβολή σελ.25.
- (α) Σκανδαλισμός σελ.25.
- (β) Προσβολή στο πρόσωπο του δικαστήριου σελ.25
- (γ) Μεροληπτικές δημοσιεύσεις για δίκαιες αποφάσεις στην πολιτική δίκη σελ.25.
- (δ) Μεροληπτικές δημοσιεύσεις για δίκαιες αποφάσεις στην ποινική δίκη σελ.25.
- Νομοθετική Ρύθμιση του 1981 για προσβολή στο δικαστήριο σελ.25.
- 1.Περιπτωσιολογία που αφορά στη νομοθετική ρύθμιση του 1981 σελ.26.
 - 2.Νομοθετικό πλαίσιο της ρύθμισης του 1981 σελ.26-27.
- Συνθήκες Πολιτεύματος σελ.27.
- 1.Φύση συνθηκών σελ.28.
 - 2.Συνθήκες πολιτεύματος στο Ηνωμένο Βασίλειο σελ.28.
 - 3.Λειτουργία των συνθηκών σελ.29.
 - 4.Εγκαθίδρωση των συνθηκών σελ.29.
 - 5.Λόγοι που οι συνθήκες είναι υπό παρατήρηση σελ.30.

6. Λογοί που οι συνθήκες δεν μετατρέπονται σε νόμους
σελ.30.
- (α) Ευκαμψία.
 - (β) Εξισορρόπηση εξουσιών.
 - (γ) Δημοκρατία.
- Συνθήκες πολιτεύματος και δικαστήρια σελ.31.
 - Κατηγοριοποίηση των συνθηκών σελ.31.
1. Συνθήκες που κυβερνούν την ενάσκηση του βασιλικού προνομίου σελ.31.
 2. Συνθήκες που κυβερνούν τα υπουργεία και την υπουργική ευθύνη σελ.32.
 3. Συνθήκες που κυβερνούν το Κοινοβούλιο σελ.32.
 4. Συνθήκες που κυβερνούν τη δικαστική διαδικασία σελ.32
 5. Συνθήκες που κυβερνούν τη σχέση του Ηνωμένου Βασιλείου και των Κοινοπολιτειών σελ.32.
- Κυριαρχία του Κοινοβουλίου σελ.33.
1. Έννοια της κυριαρχίας σε γενικότερο πλαίσιο σελ.33.
 2. Κλασική θεωρία της έννοιας της κυριαρχίας σελ.33.
- (α) θετική έννοια της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας σελ.33.
 - (β) αρνητική έννοια της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας σελ.34.
3. Υποθέσεις όπου οι κοινοβουλευτικές ρυθμίσεις συγκρούονται με άλλους κανόνες σελ.34.
- (α) Κοινο Δίκαιο σελ.34.
 - (β) Διεθνές Δίκαιο σελ.34.
 - (γ) Πράξεις κυβερνητικών οργάνων σελ.34.
 - (δ) Κοινοβουλευτικές επιλύσεις και λοιποί κανόνες σελ.35.
4. Πότε δύο νομοθετικές πράξεις συγκρούονται σελ.35.
- Πιθανοί περιορισμοί στην Κοινοβουλευτική κυριαρχία σελ.35.
1. Περιοριστική νομοθεσία σελ.36.
 2. Η θέση του Ηνωμένου Βασιλείου σελ.36.
- Συγκριτικός έλεγχος Ελληνικού Συντάγματος και Αγγλικού «Συντάγματος» σελ.36.
1. Διάκριση εξουσιών σελ.37.
 2. Θέση εθίμου σελ.37.
 3. Συνθήκες πολιτεύματος σελ.37.
 4. Είναι η νομολογία τυπική πηγή δικαίου; σελ.38.
 5. Περιορισμοί στην κοινοβουλευτική κυριαρχία σελ.38.
- Συμπεράσματα-Απόψεις σελ.39.
 - Παράθεση Αγγλικής νομολογίας και Περίληψη Αποφάσεων σελ.41.
 - Βιβλιογραφία σελ.47.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή εστιάζεται στη συγκριτική μελέτη μεταξύ του Ελληνικού Συντάγματος και του Αγγλικού «Συντάγματος», στηριζόμενη σε ιστορικές αναδρομές, στην καθολική έννοια και σημασία του Συντάγματος, μέσω συνταγματικής και κοινωνικοπολιτικής θεώρησης, και σε περιγραφή και αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και της δομής των δύο αυτών συνταγματικών «χαρτών». Συνδιαζόντας γραπτά κείμενα κορυφαίων ελλήνων και ξένων συνταγματολόγων, επήλθε ένα τελικό και δόκιμο αποτέλεσμα ενός γραπτού κειμένου που ασκεί κριτική, δίχως να υποτιμά το καθένα από αυτά τα δύο ξεχωριστά Συντάγματα. Αυτή η εργασία είναι μία διεργασία των γνώσεων που έχουν συσσωρευτεί στο μυαλό μου και των απόψεων που έχουν κατασταλάξει μέσα μου, ύστερα από συγκροτημένη μελέτη συγγραμμάτων, στα έτη της πανεπιστημιακής μου κατάρτισης, έως και σήμερα.

Αισθάνομαι, λοιπόν, την ανάγκη να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον καθηγητή μου κύριο Ανδρέα Δημητρόπουλο, που μου έδωσε την ευκαιρία να εναποθέσω γραπτώς τις γνώσεις μου και τις απόψεις μου, όσον αφορά σε ένα τόσο ευαίσθητο και σοβαρό θέμα, όσο είναι το Σύνταγμα, και στις διαστάσεις του στο χώρο και στο χρόνο.

Χαριθέα Χ. Πισκοπιανού.

Για να επακολουθήσει μία εμπειριστατωμένη συγκριτική μελέτη ανάμεσα στο Ελληνικό Σύνταγμα και στο Αγγλικό «Σύνταγμα», είναι χρήσιμο να προηγηθεί μία εισαγωγή στην έννοια και στη σημασία του Συντάγματος.

Η έννοια του Συντάγματος είναι καθοριστικής σημασίας για την έννομη τάξη και την επιστήμη του συνταγματικού δικαίου. Το Σύνταγμα είναι ένα νομοθετικό κείμενο που περιέχει νομικούς κανόνες. Ως κείμενο είναι ενιαίο και κωδικοποιημένο με αριθμημένα άρθρα, παραγράφους και εδάφια. Εντούτοις, το Σύνταγμα περικλύει στο εσωτερικό του ιστορικά γεγονότα με γνώμονα τη σχέση που το συνδέει με τη νομική και πολιτική παράδοση της κάθε χώρας. Για αυτό το λόγο χαρακτηρίζεται ως ελλειπτικό, γιατί εξ ορισμού ρυθμίζει με σχετικά λίγους κανόνες ένα ευρύτατο αντικείμενο. Το Σύνταγμα, λοιπόν είναι προϊόν ιστορίας. Με άλλα λόγια το Σύνταγμα είναι ένας γραπτός, υπέρτατος, γενικός, καθολικός και θεμελιώδης νόμος, ο οποίος έχει τεθεί για να ρυθμίζει τη συνολική κοινωνική, πολιτική, οικονομική και έννομη τάξη, έχοντας αυξημένη τυπική δύναμη.

Το Σύνταγμα λόγω της πολιτικής και ιδεολογικής του διεκδίκησης ανάγεται σε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και σε συγκεκριμένο τύπο κράτους. Η εμφάνιση του Συντάγματος συντελείται σταδιακά. Έχει προηγηθεί μια μακρά περίοδος ιστορικής ανακατάταξης κατά την οποία εμφανίζονται πρόδρομα συνταγματικά φαινόμενα—κυρίως στην Αγγλία. Το Σύνταγμα όμως με την πλήρη του και καθορισμένη μορφή είναι το νομικό χαρακτηριστικό του φιλελεύθερου αστικού κράτους, του λεγόμενου συνταγματικού κράτους. Η σταδιακή εξέλιξη του Συντάγματος υποδηλώνει ότι το Σύνταγμα έχει δημιουργήσει μία κατάσταση σώρευσης ποικίλων ιστορικών στιγμών και πολλών στρωμάτων διατάξεων. Λόγω αυτού του γεγονότος δικαιολογούνται οι αντιφάσεις που προήλθαν από ρυθμίσεις της ίδιας ή διαφορετικής ιστορικής περιόδου.

Η συνταγματικοπολιτική εξέλιξη αποτέλεσε την αρχή της δημιουργίας της σύγχρονης έννοιας του Συντάγματος, ως χρήσιμο όπλο για την εξυπηρέτηση των σύγχρονων νομικών αναγκών. Κατα αυτόν τον τρόπο έχει επέλθει η μεταβολή του Συντάγματος. Το σύγχρονο, από νομική άποψη, Σύνταγμα διαφέρει από το παραδοσιακό. Δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου Συντάγματος: (I) Το σύγχρονο Σύνταγμα είναι ενιαίο σύνολο τυπικών και ουσιαστικών στοιχείων. Εμφανίζεται, λοιπόν, το φαινόμενο της διασύνδεσης τύπου και ουσίας. Με άλλα λόγια είναι γραπτό, αυστηρό και τυπικά ανώτερο από το κοινό δίκαιο. (II) Ενώ το παραδοσιακό Σύνταγμα ρυθμίζει μόνο την δημόσια περιοχή, το σύγχρονο Σύνταγμα ρυθμίζει καθολικά την έννομη τάξη (α.25 παρ.1).¹

¹ Ανδρέας, Δημητρόπουλος, Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ.24.

▪ Ορισμός

Το Σύνταγμα έχει ουσιαστική και τυπική διάσταση. Ως προς την ουσιαστική του διάσταση, το Σύνταγμα είναι θεμελιώδης, γενικός και καθολικός νόμος. Ενώ ως προς την τυπική του διάσταση είναι ο υπέρτατος, αυστηρός και γραπτός νόμος. Οι τρεις πρώτοι χαρακτηρισμοί αναφέρονται στο περιεχόμενο και οι τρεις τελευταίοι στην εξωτερική εμφάνιση και στη θέση του Συντάγματος στο δικαιοσύστημα. Εντούτοις, ο εννοιολογικός πυρήνας του Συντάγματος είναι ουσιαστικός και συνίσταται στην ιδιότητα του ως θεμελιώδους νόμου, ο οποῖος αποτελεί τον κεντρικό άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η εννοιολογική υπόσταση του Συντάγματος.

Το Σύνταγμα είναι «νόμος», (lex). Είναι σύνολο κανόνων δικαίου. Το Σύνταγμα, λόγω αυτού του χαρακτηριστικού του δεν ταυτίζεται με την πολιτεία ή το πολίτευμα, αλλά καθιερώνει πολίτευμα. Το Σύνταγμα είναι θεμελιώδης νόμος, (lex fundametalis). Το Σύνταγμα δηλαδή αποτελείται από ένα σύνολο θεμελιωδών κανόνων. Επιπλέον, το Σύνταγμα αποτελεί γενικό νόμο, (lex generalis). Είναι ένα σύνολο γενικών κανόνων που ο ρόλος τους είναι να εξειδικεύονται με το κοινό δίκαιο και να λειτουργούν ως μία οντότητα.

Το Σύνταγμα ως καθολικός νόμος (lex universalis) ρυθμίζει τη συνολική έννομη τάξη. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι βασικοί κανόνες που περιέχει ρυθμίζουν και την οργάνωση και άσκηση της κρατικής εξουσίας και τις σχέσεις με τους πολίτες και τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους (α.25 παρ.1 εδ.γ'). Οι κοινωνικοπολιτικές ανακατάταξεις αποτέλεσαν την βάση για μεταβολή και ενοποίηση της έννομης τάξης, η οποία οδήγησε στην αναγωγή του Συντάγματος σε καθολικό ρυθμιστή της κοινωνικοκρατικής συνύπαρξης.

Το Σύνταγμα, τέλος είναι υπέρτατος νόμος (lex suprema), δηλαδή βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας της έννομης τάξης. Το Σύνταγμα όπως επίσης έχει διευκρινιστεί είναι αυστηρός νόμος (dura lex). Το Σύνταγμα θέτει και αναθεωρεί κατά δυσχερέστερη διαδικασία εκείνης των νόμων.

▪ Εξελικτική Πορεία των Συνταγμάτων

Το Σύνταγμα είναι απόσταγμα ιστορίας και πραγματικότητας. Η ιστορικότητα του αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του γνώρισμα. Η γένεση του πρώτου συντάγματος μίας χώρας είναι προϊόν επανάστασης. Ως εκ τούτου τα «Συντάγματα» διακρίνονται από τους κοινούς νόμους ως προς τις ιστορικές συνθήκες δημιουργίας αφού κατά κύριο λόγο συντάσσονται μετά από πολιτικές αναταραχές. Επιπλέον, τα συνταγματικά μορφώματα, τα οιοιεί

Συντάγματα και τα πρώτα Συντάγματα (Ηνωμένων Πολιτειών, Γαλλίας) δημιουργήθηκαν μετά από επαναστάσεις και πήραν γραπτή μορφή προκειμένου να διακηρυχθεί και να διασφαλιστεί η κοινωνικοπολιτική τάξη. Τέλος τα συνταγματικά αυτά κείμενα περιέχουν ρυθμίσεις για τα διάφορα θέματα που οδήγησαν σε κοινωνικοπολιτικές αναταραχές.

▪ **Το Σύνταγμα ως πολιτισμική κατάκτηση-Λειτουργίες του Συντάγματος**

Το Σύνταγμα είναι μια πολιτισμική κατάκτηση που αποτελεί προϊόν, ιδεολογικό και ιστορικό, του 18^{ου} αιώνα στο χώρο της Ευρώπης και της Β.Αμερικής. Παρ' όλη τη διεθνοποίηση του, το Σύνταγμα παραπέμπει από την ίδια του τη φύση στα βασικά χαρακτηριστικά του φιλελεύθερου αστικού κράτους. Για το λόγο αυτό η πρώτη λειτουργία του Συντάγματος είναι αυτή ως *συμβόλου*. Το Σύνταγμα αποτελεί σύμβολο της κρατικής υπόστασης και της εθνικής ανεξαρτησίας.

Βέβαια, πρώτο και κύριο χαρακτηριστικό του Συντάγματος είναι ότι πρόκειται για νομοθετικό κείμενο, δηλαδή για ένα σύστημα κανόνων δικαίου με τυπική ισχύ. Επομένως, ο τύπος του Συντάγματος που επικράτησε ιστορικά και νομικά είναι το λεγόμενο *τυπικό Σύνταγμα*.

Το Σύνταγμα επιτελεί τρεις βασικές και αδιαίρετες λειτουργίες.

Α. Την οργανωτική λειτουργία. Σύμφωνα με αυτήν επέρχεται η συγκρότηση και άσκηση της κρατικής εξουσίας, όσον αφορά την ανάδειξη, συγκρότηση και τις σχέσεις των κρατικών οργάνων.

Β. Την εγγυητική λειτουργία. Αυτή η λειτουργία οριοθετεί τις σχέσεις των ατόμων και των ομάδων με το κράτος και μεταξύ τους. Για αυτό το λόγο το συνταγματικό κράτος ταυτίζεται ιστορικά με το κράτος δικαίου.

Γ. Την νομιμοποιητική λειτουργία. Μέσα από τους κανόνες του Συντάγματος επιβεβαιώνεται ο νομιμότητα της άσκησης της κρατικής εξουσίας από τα επιμέρους κρατικά όργανα και διαμορφώνονται οι συνθήκες για την αμφισβήτησή ή ανατροπή της νομιμότητας.²

Επιπλέον το Σύνταγμα λειτουργεί ως στοιχείο του επιστημονολογικού παραδείγματος που υφίσταται στο πεδίο της νομικής επιστήμης.

▪ **Γραπτοί και Άγραφοι Συνταγματικοί Κανόνες**

Είναι απολύτως αποδεκτό από την συνταγματική θεωρία ότι ο έγγραφος συστατικός τύπος δεν μπορεί να αποκλείσει την ύπαρξη άγραφων συνταγματικών κανόνων. Παρά το γεγονός ότι το Σύνταγμα έχει γραπτή μορφή δεν είναι παράτυπο να

² Ευάγγελος, Βενιζέλος, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Θεσσαλονίκη, 1991, σελ.28.

υπάρχουν άγραφοι μεμονωμένοι συνταγματικοί κανόνες.Οι άγραφοι κανόνες έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα όπως γίνεται δεκτό με το συνταγματικό έθιμο.Εντούτοις, οι άγραφοι συνταγματικοί κανόνες δεν είναι άτυποι αλλά τυπικοί γιατί είναι τυπικά ανώτεροι από το κοινό δίκαιο.

Το έθιμο ως γενική έννοια είναι άγραφος κανόνας που σχηματίζεται λόγω μακράς και ομοιόμορφης εφαρμογής με πεποίθηση δικαίου.Ειδικότερα, το συνταγματικό έθιμο είναι συνταγματικός κανόνας που σχηματίζεται από μακρά και ομοιόμορφη εφαρμογή με πεποίθηση δικαίου, συμπληρώνοντας γνήσια κενά των γραπτών συνταγματικών διατάξεων (Αγγλία).Επομένως, τα δύο κύρια χαρακτηριστικά της έννοιας του εθίμου είναι η συνήθεια και η πεποίθηση δικαίου.Το έθιμο είναι άγραφος νόμος ,χωρίς να έχει ενσωματωθεί σε γραπτό κείμενο.Αν ενσωματωθεί, παύει πλέον να θεωρείται άγραφος κανόνας και αποτελεί γραπτό δίκαιο με εθιμική προέλευση.Βέβαια, ως άγραφος κανόνας δεν προέρχεται από τυπική κρατική εξουσία αλλά από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, είναι, δηλαδή μη τυπική πηγή κανόνων δικαίου.³Η ιδιαιτερότητα του εθίμου είναι ότι δεν προέρχεται από την «επίσημη πολιτεία» αλλά από την κοινωνία.Το έθιμο αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα ότι το δίκαιο δεν παράγεται μόνο από την εκάστοτε πολιτεία αλλά ότι μπορεί να παραχθεί λόγω ευρύτερων συνθηκών, οι οποίες επενεργούν στην εξέλιξη του ανθρώπινου βίου.Για αυτό, κι αν ακόμα ο συντακτικός νομοθέτης δεν προβλέψει συγκεκριμένη ρύθμιση, η κοινωνία θα θεσπίσει συγκεκριμένου κανόνες για να αναπληρώσουν το κενό.Το έθιμο, λοιπόν αποτελεί κανόνα δικαίου.Έχει πλήρη δεσμευτικότητα, εφόσον πρόκειται για νομικό κανόνα, ο οποίος πληρεί όλες τις προϋποθέσεις ώστε να είναι τυπικά ισοδύναμος προς τους γραπτούς συντακτικούς κανόνες.⁴

Η συνήθεια αποτελεί το υλικό συστατικό στοιχείο (corpus) του εθίμου.Ο χρόνος εφαρμογής της συνήθειας είναι απροσδιόριστος.Όμως η αοριστία αυτή του στοιχείου της συνήθειας συντείνει στις γενικότερες δυσκολίες προσδιορισμού του εθίμου.Η άσκηση του διαρκεί τόσο, ώστε να οδηγεί στη δημιουργία πεποίθησης δικαίου.Αντίστοιχα, η πεποίθηση δικαίου αποτελεί την πνευματική διάσταση (animus) του εθίμου.Εντούτοις, η άσκηση του εθίμου πρέπει να γίνεται με πεποίθηση ότι εφαρμόζεται δίκαιο.Απαιτείται, δηλαδή η συμπεριφορά να ενεργείται με συνείδηση δικαίου.Στην περίπτωση που ο κανόνας δικαίου εφαρμόζεται αλλά επικρατεί η εντύπωση ότι η εφαρμογή αυτή δεν είναι υποχρεωτική, δεν πρόκειται για έθιμο.Λόγω αυτών των αμφιβολιών, αναιρείται η προϋπόθεση

³ Ανδρέας, Δημητρόπουλος, Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002,σελ.227

⁴ Ανδρέας Δημητρόπουλος, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α', Αθήνα, 2001, σελ.122.

για τη δημιουργία συνταγματικού εθίμου. Είναι βέβαια υποχρεωτικό να υπάρχει κοινή αναγνώριση και καθολική αποδοχή, κυρίως από τα συμμετέχοντα και εμπλεκόμενα άτομα. Το συγκεκριμένο στοιχείο διαφοροποιεί το έθιμο από τους λοιπούς κανόνες συμπεριφοράς, όπως τα συναλλακτικά ήθη. Είναι σημαντικό να προστεθεί η παρατήρηση ότι εφόσον η συνείδηση δικαίου αναφέρεται στην κοινωνική συνείδηση δηλαδή στην λαϊκή συνείδηση, είναι εύλογο να θεωρηθεί ότι το έθιμο συνδέεται άμεσα και απρόκλητα με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Κατά του εθίμου, έχει επικρατήσει η άποψη ότι είναι συνήθεια της άρχουσας τάξης.

Τα παραγόμενα έθιμα έχουν ισχύ νόμου. Είναι εύλογο να υποστηριχθεί ότι ο τυπικός, γραπτός και αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος δεν είναι δυνατόν να συμβιβαστεί με την αναγνώριση του εθίμου ως συνταγματικού κανόνα δικαίου. Το Σύνταγμα έχει προάγει συγκεκριμένη διαδικασία παραγωγής των συνταγματικών κανόνων, δυσχερέστερη εκείνης του κοινού δικαίου. Αυτή η συμπεριφορά αιτιολογείται λόγω του γεγονότος ότι η τυπική υπεροχή και ο τυπικός χαρακτήρας του Συντάγματος δεν είναι δυνατόν να υποβοηθούν στην αναγνώριση συνταγματικών κανόνων που έχουν προαχθεί με άλλο τρόπο. Εντούτοις, είναι δυνατή η δημιουργία συνταγματικών εθίμων, εφόσον οι κανόνες αυτοί δεν τροποποιούν τις γραπτές συνταγματικές διατάξεις. Ως εκ τούτου, αναγνωρίζονται μόνο τα συμπληρωματικά συνταγματικά έθιμα τα οποία αναπληρώνουν τα γνήσια κενά της κείμενης συνταγματικής ρύθμισης. Επομένως, είναι δυνατή και θεμιτή η ανάπτυξη συμπληρωματικού και όχι τροποποιητικού συνταγματικού εθίμου. Προυποθέσεις, σύμφωνα με τις οποίες γίνεται δεκτό το συμπληρωματικό συνταγματικό έθιμο είναι οι εξής:

- (α) πρέπει να συντρέχουν οι γενικές προϋποθέσεις του εθίμου,
- (β) πρέπει να βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με το γραπτό τυπικό σύνταγμα,
- (γ) πρέπει να υπάρχει κενό συνταγματικής ρύθμισης.⁵

Το έθιμο που συμπληρώνει τα συνταγματικά κενά έχει την ίδια τυπική ισχύ με εκείνη του Συντάγματος. Επομένως δεν μπορεί να καταργηθεί με κοινό νόμο, μόνο με συνταγματική διάταξη. Η προϋπόθεση της δημιουργίας συνταγματικού εθίμου πρέπει να πληρούται. Είναι γεγονός ότι η διαπίστωση της ύπαρξης του συνταγματικού κενού είναι δύσκολη υπόθεση, διότι η συνολική ερμηνεία του Συντάγματος δεν κάνει αναφορά μόνο στην γραμματική αλλά και στην ερμηνευτική του διατύπωση. Η παράλειψη συγκεκριμένου κανόνα δεν σημαίνει ότι δεν περιέχεται στο γραπτό συνταγματικό κείμενο. Βέβαια, η ύπαρξη γνησίου ρυθμιστικού κενού ελαχιστοποιεί τις προϋποθέσεις δημιουργίας συνταγματικού

⁵ Ανδρέας, Δημητρόπουλος, Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 123.

εθίμου και μεταθέτει την εφαρμογή της σε δευτερεύοντα ζητήματα. Γνήσιο κενό είναι δυσχερές να διαπιστωθεί και να υφίσταται στο Σύνταγμα, με αποτέλεσμα να καθίσταται περιορισμένη η σημασία της θεωρίας του συνταγματικού εθίμου για τη σύγχρονη εποχή.

Τηρουμένων των αναλογιών, η παραδοχή των εθιμικών κανόνων σημαίνει αυτομάτως συνταγματική μεταβολή. Αυτή η παραδοχή της δημιουργίας εθιμικού κανόνα και η αναγνώριση της νομικής φύσης του ως κανόνα δικαίου αποτελεί αναγνώριση της «μεταβολής του νοήματος» των γραπτών κανόνων δικαίου. Στην περίπτωση του εθιμικού κανόνα επέρχεται «μεταβολή του νοήματος» με την ευρύτερη έννοια του όρου, δηλαδή των ουσιαστικών πραγματικών προϋποθέσεων έτσι ώστε να επιβάλλεται ο εθιμικός κανόνας. Οι εθιμικοί κανόνες και εκείνοι που παράγονται με τη μεταβολή του νοήματος έχουν κοινό χαρακτηριστικό, ότι δεν βρίσκονται ρητά διατυπωμένοι στο Σύνταγμα. Επιπλέον, και στις δύο περιπτώσεις δεν υπάρχει μεσολάβηση τυπικής αναθεώρησης. Είναι φυσικό ότι η θεωρία του εθίμου απαιτώντας την ύπαρξη γνήσιου κενού, δεν είναι δυνατόν να εξηγήσει νομικά φαινόμενα, όπως την αρχή της δεδηλωμένης. Αντιθέτως, η θεωρία της μεταβολής του νοήματος δεν προσκρούει σε αυτό το εμπόδιο, διότι η προηγούμενη ρύθμιση γίνεται αποδεκτή και αποτελεί προϋπόθεση της μεταβολής.

Έχει γίνει κοινώς αποδεκτό ότι το κείμενο είναι απαραίτητο για την ύπαρξη Συντάγματος (γραπτό Σύνταγμα). Το περιεχόμενο του Συντάγματος είναι ένα συνωθήλευμα λεκτικής αποτύπωσης και ζωντανής συνταγματικοπολιτικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας. Το δίκαιο δεν αποτελεί μόνο την εκδήλωση βούλησης της εκάστοτε κρατικής εξουσίας, αλλά και δημιούργημα ευρύτερων συνθηκών, μέσα στις οποίες εκτυλίσσεται ο ανθρώπινος βίος. Το δίκαιο σε μεγάλο βαθμό επηρεάζεται από την φύση των πραγμάτων. Η καταγωγή της συγκεκριμένης θεωρίας ανάγεται στην θεωρία του **Jellinek**, την επονομαζόμενη κανονιστική δυναμική των πραγμάτων. Αυτή η θεωρία αναφέρεται στην κανονιστική (δικαιοπαγωγική) ικανότητα της πραγματικότητας. Η φύση των πραγμάτων δεν αποτελεί απλά ερμηνευτική μέθοδο αλλά και ουσιαστική πηγή δικαίου. Θετικό δίκαιο δεν πρέπει να θεωρείται μόνο εκείνο που παράγεται από την κρατική εξουσία αλλά και εκείνο που επικρατεί στην κοινωνική συνείδηση. Η «ψήφιση» ενός κανόνα δικαίου δεν νοείται ως η μοναδική διαδικασία ενσωμάτωσής του σε συγκεκριμένη έννομη τάξη, εφόσον κράτος και κοινωνία αποτελούν πόλους ενοποιητικής δημοκρατικής διαδικαστικής ρύθμισης. Το αντικείμενο, η ύλη, τα λεγόμενα πράγματα του Συντάγματος είναι η συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα. Αυτή ρυθμίζει τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες βασίζεται το συνταγματικό οικοδόμημα. Πρωτεύουσα θέση ανάμεσά τους κατέχει η αρχή

της λαϊκής κυριαρχίας που κατοχυρώνεται στα περισσότερα συνταγματικά κείμενα.

Πολιτική πραγματικότητα αποτελεί το σύνολο των πολιτικών θεσμών, μορφωμάτων, σχέσεων και καταστάσεων και το σύνολο των πολιτικών αξιών και αρχών που εμφωλεύουν στην κοινωνική συνείδηση. Η περιοχή που βρίσκεται η πολιτική πραγματικότητα εκτείνεται στο χώρο που διαγράφεται από το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο περισσότερων χωρών. Η γραπτή συνταγματική ρύθμιση και η πολιτική πραγματικότητα αποτελούν ενιαίο οικοδόμημα, και τυχόν διαχωρισμός τους θα οδηγήσει σε εσφαλμένες εκτιμήσεις. Η πολιτική πραγματικότητα αποτελεί αντικείμενο της γραπτής συνταγματικής ρύθμισης. Είναι γεγονός ότι η κατάλληλη συνταγματική ρύθμιση μπορεί να αποτρέψει πολιτική κρίση και παράλληλα, η προσφορά πολιτική πραγματικότητα συμπληρώνει και αναμορφώνει διατάξεις που έχουν κριθεί απαρχαιωμένες. Ασαφείς συνταγματικοί κανόνες αποτελούν κατά καιρούς ερείσματα για συνταγματικές παραβιάσεις. Αντιθέτως, η κατάλληλη συνταγματική ρύθμιση διαμορφώνει ουσιαστικά την πολιτική ζωή. Σε περίπτωση σύγκρουσης γραπτού δικαίου με το παραγόμενο, από την φύση των πραγμάτων, δίκαιο σύγκρουση αίρεται με την επικράτηση του δεύτερου αφού ο νόμος είναι αδύνατον να επιβάλλει τα παρα φύσει. Στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή της μη παρακολούθησης από το γραπτό δίκαιο της πραγματικής εξελίξης επέρχεται διάσταση μεταξύ τους που τελικά θα απολήξει σε όφελος της ρύθμισης που επιβάλλουν τα «πραγμάτα».

▪ **Ιστορική αναδρομή στο Ελληνικό Σύνταγμα και στο Αγγλικό «Σύνταγμα».**

Είναι ουσιαστικές, πριν την συγκριτική μελέτη Ελληνικού Συνταγματος και του «Αγγλικού Συνταγματος» να γίνει μία επισκόπηση της εξελικτικής τους πορείας μέσα στην ιστορία.

Το πρώτο σχέδιο Συντάγματος διαμορφώθηκε από τον Ρήγα Φεραίο και βασίζεται στο γαλλικό Σύνταγμα του 1793, ο οποίος έκανε και δικές του προσθήκες. Το Σύνταγμα αυτό περιέχει 112 άρθρα και προωθεί το δημοκρατικό πολίτευμα με την κυριαρχία να βρίσκεται στα χέρια του λαού. Αντίθετα, το Επτανησιακό Σύνταγμα του 1800 προέβλεπε ολιγαρχικό-αριστοκρατικό πολίτευμα. Το Σύνταγμα του 1803 είχε αναθέσει τη νομοθετική εξουσία σε αιρετή εθνική αντιπροσωπεία, η οποία εξέλεγε τον αρχηγό της εκτελεστικής εξουσίας και άλλους αξιωματούχους. Τα λεγόμενα τοπικά πολιτεύματα ψηφίστηκαν από τοπικές συνελεύσεις προκρίτων των επαρχιών με αρμοδιότητα την προσωρινή διοικητική και στρατιωτική οργάνωση. Βέβαια, προέβλεπαν την μελλοντική σύσταση της Βουλής από την οποία θα εξαρτώνταν οι διοικήσεις που προβλέπονταν από

κάθε από αυτά τα πολιτεύματα. Το σύστημα των τοπικών πολιτευμάτων ήταν αιρετό.

Τα επαναστατικά δημοκρατικά Συντάγματα είχαν προηγηθεί σε σχέση με αυτά των ευρωπαϊκών κρατών, τα οποία είχαν μοναρχικά ή απολυταρχικά καθεστώτα. Το κοινό χαρακτηριστικό όλων των επαναστατικών συνταγμάτων είναι το αιρετό του ανώτερου εκτελεστικού οργάνου, συλλογικού σύμφωνα με το Συντάγμα του Αστρους (1823) και της Επιδαύρου (1822) και μονοπρόσωπου κατά το Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827). Εντούτοις, δεν εφαρμόστηκαν αλλά θεμελίωσαν δημοκρατικό συνταγματικό προηγούμενο από το οποίο δεν ήταν δυνατή η απόκλιση. Όπως αποδείχθηκε, το Συντάγμα της Τροιζήνας αποτέλεσε το εναρκτήριο σάλπισμα για τη διαμόρφωση του κοινοβουλευτικού συστήματος.

Το λεγόμενο Ηγεμονικό Σύνταγμα (1832) καθιέρωσε το μοναρχικό θεσμό αναθέτοντας στον ηγεμόνα την κατα την βούλησή του εκλογή και αλλαγή των υπουργών-γραμματέων που διατελούσαν και μέλη της Βουλής. Έπειτα, η επανάσταση του 1843 συντέλεσε στην θέσπιση του Συνταγματος του 1844. Το ελληνικό κράτος είχε απόλυτη μοναρχία με κορμό ελληνικό και κεφαλή βαυαρική. Ήταν ένα δημιούργημα που εκ των πραγμάτων δεν θα μπορούσε να διατηρηθεί επί μακρόθεν. Η πρώτη πολιτική αντίθεση που εκδηλώθηκε είχε ως στόχο την ελληνοποίηση της εξουσίας. Η επανάσταση του 1843 είχε εθνικοαπελευθερωτικό και δημοκρατικό-μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα. Ήταν ένας αγώνας κατά των ξένων, όχι μόνο των βαυαρών αλλά και των ετερόχθων Ελλήνων, οι οποίοι εφτάσαν στην Ελλάδα για διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην εξουσία. Την επανάσταση προετοίμασαν τα στελέχη του λεγομένου ρωσικού κόμματος, ο στρατιωτικός Καλλέργης και ο πολιτικός Μεταξάς. Το Σύνταγμα του 1844 είχε στηριχθεί στο γαλλικό Σύνταγμα του 1830 και στο βελγικό του 1831, χωρίς να συμπεριλάβει τις δημοκρατικές του διατάξεις. Το πολίτευμα αυτό διατηρήθηκε είκοσι χρόνια, έως την έξωση του του Όθωνα. Η συνταγματική αλλαγή που άρχισε το 1843 συντέλεσε στη δημιουργία κοινοβουλίου. Το κοινοβούλιο του 1843 υπήρξε το πρώτο κοινοβούλιο στην Ελλάδα και το οποίο αποτέλεσε τη βάση για την εγκαθίδρυση και εξέλιξη του ελληνικού κοινοβουλευτισμού. Στην περίοδο αυτή της συνταγματικής μοναρχίας αναπτύχθηκε το υποτυπώδες κοινοβουλευτικό σύστημα το οποίο οφείλεται στην πολιτική αντίθεση μονάρχη-κοινοβουλίου. Το Σύνταγμα του 1844 καθιέρωσε την ευθύνη των υπουργών για τις πράξεις του ανώτατου άρχοντα και παράλληλα αναγνώρισε στη βούλη και στην γερουσία το δικαίωμα ελέγχου των υπουργών και την υποχρέωση των υπουργών να λογοδοτούν.

Μετά το Σύνταγμα του 1844 υπήρξε μια μεταβατική περίοδος (1862-1864) η οποία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πορεία του Συνταγματος στην Ελλάδα. Με το Σύνταγμα του 1864 πραγματοποιείται ριζική μεταβολή του συνταγματικοπολιτικού συστήματος και τίθενται οι βάσεις

για την παραπέρα λειτουργία του. Το Σύνταγμα του 1864 καθιέρωσε την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, δηλαδή το πολίτευμα της βασιλευομένης δημοκρατίας. Με το Σύνταγμα του 1864 εισήχθει το κοινοβουλευτικό σύστημα στην Ελλάδα. Το Σύνταγμα του 1864 αναθεωρήθηκε το 1911 με την άνοδο στην εξουσία, χωρίς την δεδηλωμένη, της Κυβέρνησης του Δ. Ραλλή στις 7 Ιουλίου 1909 και παραιτήθηκε στις 15 Αυγούστου 1909 για αυτό και ονομάστηκε Κυβέρνηση των θερινών διακοπών. Την κυβέρνηση του Ραλλή διαδέχτηκε η ανορθωτική Κυβέρνηση του Κυριάκου Μαυρομιχάλη η οποία διατηρήθηκε με την αναγκαστική ψήφο της βουλής. Τον Ιανουάριο του 1910 διορίστηκε η Κυβέρνηση του Στ. Δραγούμη. Ο θεσμός της αρχής της δεδηλωμένης δεν λειτούργησε ομαλά και ανεπηρέαστα αλλά υπό την πίεση εξωκοινοβουλευτικής δύναμης, του στρατιωτικού συνδέσμου. Στις 6 Οκτωβρίου 1910, διορίστηκε η κυβέρνηση του Βενιζέλου η οποία εκλέχθηκε με απόλυτη πλειοψηφία. Το 1911 γίνεται αναθεώρηση του Συνταγματος και καθιερώνεται *expressis verbis* το κοινοβουλευτικό σύστημα την αρχή της διατήρησης και δεδηλωμένης. Μετά την ψήφιση του Συντάγματος καθιερώθηκε η προσφυγή στις εκλογές για την ανάδειξη νέας αναθεωρητικής βουλής. Το 1927, ψηφίστηκε Σύνταγμα που ήταν το αρτιότερο –μέχρι εκείνη την στιγμή– ελληνικό Σύνταγμα. Το Σύνταγμα του 1927 πρώτο καθιέρωσε ρητά το κοινοβουλευτικό σύστημα, που εισήχθει στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του 1864. Εντούτοις, η αρχή της δεδηλωμένης δεν καθιερώνεται ρητά στο Σύνταγμα παρά το γεγονός ότι ισχύει με την ατελή του μορφή ως συνταγματική αρχή από το 1875. Πρόβλεπε το διορισμό των εκάστοτε υπουργών μετά από πρόταση του πρωθυπουργού. Επιπλέον, με το Σύνταγμα του 1927 εισάγεται ο θεσμός των νομοθετικών διαταγμάτων και αναγνωρίζεται ρητά η αρμοδιότητα των δικαστηρίων να ελέγχουν την συνταγματικότητα των νόμων και επανιδρύεται το Συμβούλιο της Επικρατείας. Πολλές διατάξεις ατομικών δικαιωμάτων των προηγούμενων συνταγμάτων αναμορφώθηκαν με αυτό το Σύνταγμα, το οποίο και περιέλαβε διατάξεις κοινωνικών δικαιωμάτων. Επειδή το Σύνταγμα του 1927 δεν ήταν μοιραίο να διαρκέσει για μακρο χρονικό διάστημα, δεν δόθηκε η ευκαιρία να δοκιμαστούν οι θεσμοί στην συνταγματική του πρακτική. Αντίθετα το Σύνταγμα του 1952 σημειώνει οπισθοδρόμηση και κυρίως στροφή προς το Σύνταγμα του 1911. Το Σύνταγμα του 1975 είχε αναθεωρητική ισχύ. Το συγκεκριμένο Σύνταγμα όριζε: α) προέβλεπε την σύνταξη κυβερνητικού σχεδίου Συντάγματος το οποίο θα εθεωρούντο ως βάση προς συζήτηση. β) εξασφάλιζε τη λειτουργική αυτονομία της εθνικής αντιπροσωπείας, που θα ήταν αρμόδια για τον καθορισμό του τρόπου και των λεπτομεριών των συζητήσεων επί του σχεδίου. γ) Όριζε προθεσμία τριών μηνών

από την υποβολή του σχεδίου όπου η εθνική αντιπροσωπεία όφειλε να ολοκληρώσει το συντακτικό έργο.⁶

Η αναθεώρηση του 1986 είχε αιφνίδιο χαρακτήρα και πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της πολιτικής απόφασης του κυβερνώντος κόμματος να μην επανεκλέξει τον Πρόεδρο Κωνσταντίνο Καραμανλή και να περιορίσει τις προεδρικές αρμοδιότητες. Η αναθεώρηση του 1986 θεωρήθηκε ότι προσέλαβε αντιπροεδρικό χαρακτήρα και ικανοποίησε ένα αίτημα για τον περιορισμό ή την άμεση κατάργηση των υπερεξουσιών του Προέδρου της Δημοκρατίας, για τις οποίες είχε κατηγορηθεί το Σύνταγμα του 1975. Η μεγαλύτερη προσφορά του Συντάγματος του 1986 ήταν η καθιέρωση της απόλυτης αρχής της δεδηλωμένης. Η τελευταία αναθεώρηση έγινε το 2001. Η αναθεώρηση του 2001 θεωρείται ότι διευρυνει τις διατάξεις που έχουν ψηφιστεί, ότι προσθέτει διατάξεις και μεριμνά για την άρση οποιωνδήποτε ανισοτήτων, ιδιαίτερα εφόσον η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω του Ελληνικού Συντάγματος συνδέεται άρρηκτα με την Ευρωπαϊκή Συνθήκη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Όσον αφορά στην συνταγματική ιστορία της Μ.Βρετανίας πρέπει να ειπωθεί ότι δεν ταυτίζεται με το συνταγματικό δίκαιο. Αυτό διαπιστώνεται από το γεγονός ότι υποθέσεις και νομοθεσία παραπεμπονται στο δικαστήριο χωρίς αναφορά στο ιστορικό τους περιεχόμενο. Ειδικότερα, οι ιδέες περιελευθερία ήταν εντελώς διαφορετικές από αυτές που έχουν διαμορφωθεί σήμερα. Η ιστορία, βέβαια, της Μ.Βρετανίας είναι αντιφατική. Δύο σημαντικές περίοδοι συνταγματικής εξέλιξης είναι αυτή του 1600 και του 1830 έως το 1930.

Το 1603 ο James I διαδέχτηκε την Ελισάβετ στο θρόνο της Αγγλίας. Στην επαρχία, η αγροτική μεσαία τάξη διαδραμάτιζε εξέχοντα ρόλο στην πολιτική και κοινωνική ζωή και ασκούσε σημαντική επιρροή. Μερικοί ορίστηκαν ως «τοπικοί δικαστές της Ειρήνης», οι οποίοι παρείχαν συνοπτική δικαιοσύνη, εφαρμόζοντας το νόμο των φτωχών και ανακούφιζε τους άπορους, κανόνιζε τις τιμές. Με άλλα λογία θεωρούνταν υπηρέτες όλων των έργων. Πολλοί από αυτούς τους τοπικούς δικαστές και άλλοι πλούσιοι άνδρες είχαν την φιλοδοξία να εκλεγούν στο κοινοβούλιο. Βέβαια, τα δύο μέρη του κοινοβουλίου (House of Lords και House of Commons) ήταν πολύ διαφορετικά από σήμερα. Οι αστοί αντιπροσώπευαν τους γαιοκτήμονες της καλής τάξης, εμπόρους και δικηγόρους. Το Κοινοβούλιο συνεδρίαζε σποραδικά, όταν συγκαλείτο από τον βασιλιά. Κατά τη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα δεν γίνονταν καθόλου συνεδριάσεις.

Ο 17^{ος} αιώνας επισφραγίστηκε από τρία σημαντικά γεγονότα σε σχέση με το Σύνταγμα.

(α) ο Εμφύλιος πόλεμος της Αγγλίας και ο διορισμός της κυβέρνησης του Oliver Cornwell.

⁶ Ανδρέας, Δημητρόπουλος, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Τόμος Α', Αθήνα, 2001, σελ. 165.

(β) η αποκατάσταση της μοναρχίας το 1660.

(γ) η δοξασμένη επανάσταση του 1688.

Υπήρχαν διαφωνίες όσον αφορά στις αιτίες που προκάλεσαν τα αναφερόμενα γεγονότα, ιδιαίτερα ανάμεσα στους τρεις διαφορετικούς κλάδους της εκκλησίας-Ρωμαιοκαθολικούς, μέλη της Αγγλικανικής Εκκλησίας και αιρετικούς προτεστάντες. Είναι, λοιπόν γεγονός ότι η θρησκεία ήταν αρρηκτα συνδεδεμένη με το Σύνταγμα και τους αγώνες για την εξουσία που συντελέστηκαν το 17^ο αιώνα. Αλλά οι διαφωνίες που συνέτριψαν την αγγλική κοινωνία ήταν αυτές που αφορούσαν στο ποίος θα έπρεπε να είναι το αφεντικό-ο βασιλιάς και οι οικείοι του ή οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι των πλουσίων. Κατά την διάρκεια του εμφύλιου πολέμου, την περίοδο του λεγομένου Αστικού πλούτου, όταν η μοναρχία καταργήθηκε, το Κοινοβούλιο κυριαρχούσε.

▪ 19^{ος} αιώνας

Στην Αγγλία του 19^{ου} αιώνα κυριάρχησαν δύο σημαντικά γεγονότα-η κίνηση προς την Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και η δημιουργία κυβερνητικής μηχανής αρμοδίας να ασχολείται με τις νέες απαιτήσεις που επιβάλλονται από το Αγγλικό κράτος μετά τη βιομηχανική εποχή. Αυτή η αλλαγή είχε ως αποτέλεσμα την μετατροπή της Αγγλικής κοινωνίας από αγροτική σε βιομηχανική. Βέβαια, οι οξύτατες διαμάχες μεταξύ του βασιλιά και του Κοινοβουλίου αφορούσαν στην προστασία της ιδιωτικής περιουσίας ενάντια στις αυθαίρεσες του Στέμματος και όχι στην επικράτηση της δημοκρατίας. Ο 19^{ος} αιώνας αποτέλεσε την απαρχή της εξελικτικής πορείας της δημοκρατίας, κυρίως με την εμφάνιση της μεσαίας ή αστικής εργατικής τάξης, χωρίς δικαίωμα να ψηφίζουν.

Ο νόμος του 1832 καθιέρωσε την αρχή της αντιπροσώπευσης του λαού. Με το νόμο αυτό καταργήθηκαν οι διάφορες διεφθαρμένες διοικητικές περιφέρειες και οι άνδρες γαιοκτήμονες που δεν κατείχαν μεγάλη περιουσία απέκτησαν δικαίωμα ψήφου. Οι γυναίκες αντιθέτως απέκτησαν δικαίωμα ψήφου το 1918. Ο εγκαθίδρυση της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας οδήγησε σε ισχυρές μετατροπές, όπως στο γεγονός ότι τα μεγάλα πολιτικά κόμματα εδρεύθηκαν με τις ρυθμίσεις του Συντάγματος και οδήγησαν στην εξέλιξη των Συμβάσεων (π.χ. συνοπτική εκτελεστική ευθύνη).

Για να γίνει μια συστηματική ανάπτυξη του Αγγλικού «Συντάγματος» είναι χρήσιμο να προηγηθεί μία αναφορά στα χαρακτηριστικά του Αγγλικού «Συντάγματος».

(i) Η Αγγλία δεν έχει γραπτό «Σύνταγμα»,

(ii) Η Αγγλία έχει «Σύνταγμα» εύκαπτο. Ως εκ τούτου μπορεί νομικά να μετατρέπεται και οι διάφορες διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για την ενδεχόμενη μετατροπή του, χρησιμοποιούνται για τις τροποποιήσεις και θεσπίσεις άλλων νόμων.

(iii) Δεν υπάρχει σύστημα βασικών ή ανώτερων νόμων. Αυτό το συγκεκριμένο σύστημα δεν είναι αναγκαίο να υφίσταται, εφόσον το Αγγλικό «Σύνταγμα» δεν είναι γραπτό και είναι και εύκαπτο.

(iv) Υπάρχει αληθοφανής μόνο διαχωρισμός εξουσιών. Τέλος, δύο άλλα δόγματα που έχουν καθοριστικό και ουσιαστικό ρόλο στο Αγγλικό Σύνταγμα είναι ο κανόνας δικαίου και η νομοθετική κυριαρχία.

Αν και η Μεγάλη Βρετανία περιλαμβάνει διάφορα κράτη (τα επονομαζόμενα κράτη της Αγγλίας και Ουαλίας, Σκωτίας και Νότιας Ιρλανδίας) το «Σύνταγμα» της περιέχει ένα κυρίαρχο κυβερνητικό σύστημα. Ως εκ τούτου υπάρχει μία νομοθετική, μία εκτελεστική και μία δικαστική εξουσία στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Νότια Ιρλανδία σε ενιαίο επίπεδο. Για αυτό το λόγο το «Σύνταγμα» της Αγγλίας θεωρείται ενοποιημένο. Είναι δυνατόν τέτοιο «Σύνταγμα» να έχει απονέμει κάποιες αρμοδιότητες σε τοπικά όργανα:

1. *Αρμοδιότητες που έχουν μεταβιβαστεί σε περιφερειακά συμβούλια.* Αυτή η αρμοδιότητα ταυτίζεται με την αρμοδιότητα του «νομοθετούν». Είναι, βεβαίως, γεγονός ότι αυτές οι αρμοδιότητες είναι υποτυπώδεις σε σχέση με εκείνες που δίνονται σε κρατικά νομοθετικά όργανα στην Αμερική.

2. *Τοπική κυβέρνηση με εξουσιοδοτημένες αρμοδιότητες.* Η Αγγλία είχε δημιουργήσει ένα σύστημα τοπικών συμβουλίων τα οποία χαρακτηρίζονται ως εκτελεστικά και διοικητικά όργανα. Εντούτοις, το Κοινοβούλιο τους έχει μεταβιβάσει περιορισμένες αρμοδιότητες για να νομοθετούν. Οι συγκεκριμένοι νόμοι θεωρούνται ότι είναι υποδιέστηρη νομοθεσία, είναι, δηλαδή, υποδιέστηρη μίας κοινοβουλευτικής πράξης, εφόσον η Βουλή μπορεί να εναποθέτει ή να αποσύρει εντολές αρμοδιότητας για νομοθετήσεις όπως θεωρεί σωστό. Επιπλέον, η αντιπροσωπευτική αρμοδιότητα μπορεί να εξεταστεί στο δικαστήριο με την διαδικασία της δικαστικής αναθεώρησης.

▪ Συνταγματική Μοναρχία.

Η έννοια της μοναρχίας αναφέρεται σε ένα σύστημα όπου Αρχηγός του κράτους είναι μονάρχης, ο οποίος γίνεται αρχηγός του κράτους με βάση την ιεραρχία. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί πολίτευμα συνταγματικής μοναρχίας. Η βασίλισσα της Αγγλίας, Ελισάβετ II, δεν κυβερνά απόλυτα, αλλά υπόκειται στο «Σύνταγμα» και δηλώνει υποτέλεια σε αυτό. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι συνθήκες του «Συντάγματος» περιορίζουν τις αρμοδιότητες του μονάρχη και τις δυνάμεις της μοναρχίας. Ενώ η βασίλισσα θεωρείται επικεφαλής του κράτους, δεν είναι επικεφαλής της κυβερνήσεως. Ο πρωθυπουργός κατέχει αυτή τη θέση και έχει πολιτική δύναμη.

▪ Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.

(α) Δημοκρατία. Η έννοια της δημοκρατίας υποδηλώνει ότι η κυβέρνηση δρα σύμφωνα με τις υποδείξεις του λαού. Για να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα, πρέπει να παρέχεται ένα σύστημα, σύμφωνα με το οποίο αυτοί που κυβερνούν μια χώρα να είναι υποχρεωμένοι να είναι υπεύθυνοι και υπόλογοι απέναντι στο λαό για τις πράξεις τους. Πρέπει, λοιπόν, να υπάρχει εκλογική ευθύνη. Πρέπει, δηλαδή, να εδραιωθεί ένα σύστημα τακτικών εκλογών μέσω των οποίων ο λαός θα έχει τη δυνατότητα να καταψηφίζει μία κυβέρνηση την οποία δεν εγκρίνει.

(β) Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, από τα τρία όργανα της κυβέρνησης, μόνο ένα (το νομοθετικό όργανο εκλέγεται και όχι στο σύνολό του. Τα μέλη της Βουλής των Κοινοτήτων πρέπει να εκλέγονται κάθε πέντε χρόνια. Βέβαια τα μέλη της Βουλής των Λόρδων δεν εκλέγονται καθόλου. Εντούτοις, αποκτούν τις θέσεις τους είτε ιεραρχικά είτε με αξίωμα εφόρου ζωής. Αυτή η συγκεκριμένη κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό της Χώρας, δεν συνεπάγεται ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι δημοκρατία. Αντίθετα είναι μια από τις παλιότερες. Στη Μεγάλη Βρετανία, η εκτελεστική εξουσία αποτελείται από μέλη του Κοινοβουλίου, τα οποία εκλέγονται κι είναι εξ συνθήκης υπεύθυνοι και υπόλογοι για τις πράξεις τους στο Κοινοβούλιο και στη Βουλή κοινοτήτων. Η κυβέρνηση, λοιπόν, είναι έμμεσα υπεύθυνη απέναντι στους ψηφοφόρους.

Είναι βέβαιο ότι ένα δημοκρατικό πολίτευμα έρχεται σε άμεση αντίθεση με ένα ολοκληρωτικό σύστημα επειδή περιέχει μόνο ένα κόμμα. Ως εκ τούτου οι ψηφοφόροι δεν έχουν καμμία εναλλακτική λύση, πολιτική για να έχουν δυνατότητα επιλογής. Οι κίνδυνοι που προκύπτουν από αυτά τα συστήματα μπόρουν να αποφευχθούν με διάφορους τρόπους. Ο Montesquien ήταν υποστηρικτής της ιδέας ότι ένας διαχωρισμός εξουσιών θα διαφύλλαζε την κοινωνία ενάντια στην δικτατορία. Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει περιορισμένο διαχωρισμό εξουσιών.

▪ Θεσμικές Πηγές του Συνταγματικού Νόμου.

Η πιο ευκρινής αρχή του Συνταγματικού νόμου είναι, βέβαια, το ίδιο το Σύνταγμα. Ως εκ τούτου, σε μία χώρα με γραπτό Σύνταγμα το Σύνταγμα είναι η πιο θεμελιώδης αρχή του νόμου, με την προϋπόθεση ότι χρησιμεύει στην διαδικασία νομοθέτησης νόμων. Αυτό, βέβαια, δεν συνεπάγεται ότι το Σύνταγμα είναι η μοναδική πηγή δικαίου. Είναι πολύ συχνό φαινόμενο το γραπτό σύνταγμα να περικυκλώνεται και από άλλους νόμους, ως επί των πλείστων με τη μορφή νομοθετικής ή δικαστικής ρύθμισης. Αυτοί οι νόμοι ονομάζονται συμπληρωματικοί γιατί συμπληρώνουν τα κενά του Συντάγματος. Επιπλέον, αποκωδικοποιούν τις

ρυθμίσεις του, και εναποθέτουν μεγαλύτερη εξουσία στους ανώτερους υπαλλήλους να εφαρμόζουν τις συνθήκες του Συντάγματος. Είναι, λοιπόν, δυνατόν σε γραπτό Σύνταγμα οι συγκεκριμένες πηγές του Συνταγματικού νόμου να χρησιμοποιούνται αντιθετικά.

▪ **Οι Θεσμικές Πηγές του Βρετανικού «Συντάγματος».**

Είναι γνωστο ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει γραπτο Σύνταγμα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, λοιπόν, έχει τις εξής συνταγματικές πηγές:

1. Νόμους (νομοθεσία). Γενικότερα, αυτή είναι η πρώτη πηγή του Βρετανικού «συνταγματικού» νόμου, η οποία παραχθεί από το δόγμα της βουλευτικής κυριαρχίας. Κάθε νομοσχέδιο που ασχολείται με συνταγματικά θέματα διαμορφώνει ένα μέρος του «συνταγματικού» νόμου. Υπάρχει, λοιπόν, ένας μεγάλος αριθμός τέτοιων νομοσχεδίων σε ισχύ στον παρόντα χρόνο. Επιπλέον, οι νόμοι δημιουργούν νομοθετικό προηγούμενο σε βάρος άλλων πηγών.

2. Άγγραφο Δίκαιο (Case Law) (δικαστικό προηγούμενο). Πολλοί σημαντικοί κανόνες του συνταγματικού και του διοικητικού νόμου έχουν παραχθεί από τις αποφάσεις των δικαστηρίων. Το δεδδικασμένο απορριπτόνται από νόμο, με τον οποίο έρχεται σε σύγκρουση. Υπάρχουν φορές που το συστημα που απορρέει από το δεδδικασμένο των δικαστικών υποθέσεων εξ ολοκλήρου ανφέρεται και ως άγραφος νόμος. Το δεδδικασμένο παράγεται από δικαστήριο επαρκούς αρχαιότητας. Βέβαια, οι δικαστες που δικάζουν σε πρώτο βαθμό δεν είναι δυνατόν να παρουσιάζουν δικαστικό προηγούμενο. Τα ανώτερα δικαστήρια παρουσιάζουν δεσμευτικούς κανόνες και τα κατώτερα, σε βαθμό δικαστήρια οφείλουν να τους τηρούν.

Η διακήρυξη πρέπει να έχει σχηματίσει το λεγόμενο *ratio decidendi* της υπόθεσης (αυτός είναι ο λατινικός όρος για τη λογική αξιολόγηση που εμπειριέχεται στην απόφαση). Επιπλέον η απόφαση δεν πρέπει να είναι κάτι που λέγεται *obiter dictum*, δηλαδή αυτό που λέγεται για τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, τα οποία δεν είναι αυστηρά απαραίτητα για την νομική βάση των αποφάσεων. Μόνο η λεγόμενη λογική αξιολόγηση είναι δεσμευτική.

Ενας μετεπειτα δικαστής θα πρέπει να καθορίσει, (i) ποιές διακυρήξεις από τις πρώτες αποφάσεις είναι δεσμευτικές και (ii) εαν κάποια είναι σχετική. Επιπλέον, πρέπει να κρίνει ότι η συγκεκριμένη υπόθεση είναι ικανή να ξεχωρίσει από την προηγούμενη υπόθεση. Το δεδδικασμένο γενικότερα εξασφαλίζει τη βεβαιότητα, την συνοχή, την λογική εξέλιξη και την ανάπτυξη στο δίκιο.

Σε πολλές χώρες έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο να προτιμάται ένα κωδικοποιημένο σύστημα στο οποίο οι νόμοι τίθενται στη νομοθεσία και οι υποθέσεις οι οποίες εφαρμόζουν τους νόμους τους εφαρμόζουν ως

διευκρινιστικούς και όχι ως δεσμευτικούς. Ο νόμος σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ευκολότερο να επισημανθεί και να διατυπωθεί και λογικά πιθανολογούμενος παρα βασισμένος σε τυχαία περίπτωση δικαστικής διεκδίκησης, η οποία είναι πολύ πιθανόν να δημιουργήσει νόμους που είναι βασισμένοι σε ακραίες καταστάσεις ή ανομοιογενώς υποστηριζόμενες υποθέσεις.

Η σύγκριση της νομοθεσίας με τον άγραφο δίκαιο οδηγεί στην άποψη ότι το γραπτό δίκαιο έχει τη δύναμη να μεταβάλλει τον πάγιο άγραφο νόμο, αλλά ο άγραφος νόμος δεν μπορεί να ανατρέψει τη νομική κατάσταση. Το γραπτό δίκαιο μπορεί να ανατραπεί από ένα άλλο μεταγενέστερο γραπτό δίκαιο. Αυτή η σχέση προωθεί το νόμιμο και πολιτικό δόγμα γνωστό ως Κοινοβουλευτική κυριαρχία. Με άλλα λόγια, αναγνωρίζεται ότι το κοινοβούλιο είναι η ανώτατη εξουσία θέσπισης νόμου στη χώρα. εντούτοις αυτή η αρχή έχει περιοριστεί από τη σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη σημασία των αρχών όπως η αναγνώριση των ατομικών ελευθεριών, δημοκρατίας και κυβερνητικής ευθύνης. Βέβαια, οι δικαστές, για την εξασφάλιση ορίων σε ακραίες περιπτώσεις, θα πρέπει να εφαρμόζουν το γραπτό δίκαιο ακόμη κι αν είναι αντίθετο με το δεδομένο άγραφο νόμο. Η υποχρέωση του δικαστή έγκειται στην αρμοδιότητά του να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το γραπτό δίκαιο. Βεβαίως, υπάρχουν και περιπτώσεις που ο δικαστής έχει τη δύναμη να μην εφαρμόζουν το γραπτό δίκαιο, υποστηρίζοντας την απόφασή τους με τη δήλωση ότι είναι ασυμβίβαστο με το γραπτό σύνταγμα.

Η μεγάλη Βρετανία δεν έχει γραμμένο σύνταγμα. Ο Hood Phillips αναφέρει στο βιβλίο του **Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο** ότι: "η κυριαρχία του Κοινοβουλίου είναι 'ο ένας βασικός νόμος του Βρετανικού «Συντάγματος»'. Αυτό σημαίνει ότι, ενώ κάθε άλλος νόμος μπορεί να τροποποιηθεί ή να καταργηθεί, η κυριαρχία του Κοινοβουλίου είναι απαραβίαστη, αφού χωρίς αυτήν δε θα υφίστατο λογική βάση για το Σύνταγμα. Ο λόρδος A.V. Dicey αναλύοντας την έννοια της Κοινοβουλευτικής κυριαρχίας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όταν ένα νομοθέτημα έχει ψηφιστεί, τα δικαστήρια οφείλουν να το εφαρμόσουν και δεν έχουν την δυνατότητα να ερευνήσουν τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για να καταστεί νόμος.

Είναι δεδομένο ότι δεν υπάρχει ούτε άτομο ούτε σώμα στο Βρετανικό «Σύνταγμα» που έχει τη δυνατότητα να διαμορφώσει κανόνες, οι οποίοι θα υποτιμούν ή θα αγνοούν νομοθετήματα του Κοινοβουλίου.

Στην υπόθεση **Ellen Street Estates Ltd v Ministry of Health (1934)**⁷ υπήρξε σύγκρουση μεταξύ δύο νομοθετημάτων. Εκείνο που επικράτησε ήταν εκείνο που θεσπίστηκε πιο πρόσφατα. Σε αυτήν την περίπτωση επικρατεί

⁷ Hilaire, Barnett, Constitutional and Administrative Law, 1997, London, σελ. 220.

η αρχή της προτεραιότητας.Επιπλέον, το προγενέστερο νομοθέτημα είναι συνετό να θεωρηθεί ότι είχε ανακληθεί σιωπηρά, στο βαθμό που ερχόταν σε αντίθεση με το μεταγενέστερο νομοθέτημα.Η αρχή της σιωπηρής ανάκλησης, λοιπόν, θεωρείται συμπλήρωμα στην Κοινοβουλευτική κυριαρχία.

Στη συνταγματική θεωρία είναι δυνατόν να υπάρξει περιορισμένη νομοθετική εξουσία.Με άλλα λόγια, μία εξουσία που δεν θα μπορεί νόμιμα να πιέσει ορισμένα είδη νομοθεσίας.Αυτή η συγκεκριμένη κατάσταση εμφανίζεται με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

(α) Γραπτό Σύνταγμα.Όπου μια χώρα έχει γραπτό σύνταγμα είναι φυσιολογικά η ανώτατη πηγή νόμου και η νομοθετική εξουσία αντλεί την εξουσία της για τη θέσπιση νόμων από το Σύνταγμα.Βέβαια μία τέτοια κατάσταση, ίσως, να επηρέαζε τη νομοθετική εξουσία απαγορεύοντας της ορισμένες αρμοδιότητες.

(β) Αποικιακή νομοθεσία.Πολλές αποικίες, κυριώς με στραγική θέση, έχουν τη δική τους νομοθεσία.Στην περίπτωση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας αυτές συμπεριέλαβαν τον Καναδά, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία(βέβαια μέχρι την ανεξαρτησία τους το 1931).Σε αυτές τις χώρες, η νομοθετική εξουσία δεν μπορούσε να θεσπίσει ορισμένα είδη νόμων μονομερώς, κυρίως νομοθετήματα που αλλάζουν ριζικά τα συντάγματά τους, αφού τέτοιες εξουσίες δεν είχαν δοθεί από το Βρετανικό Κοινοβούλιο, όταν εγκατέστησε τις αποικιακές νομοθετικές εξουσίες σε αυτές τις χώρες.

(γ) Διεθνείς νόμοι και οργανισμοί.Είναι δυνατόν το διεθνές δίκαιο να προηγείται σε σχέση με την τοπική νομοθεσία.Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι ορισμένοι νόμοι που θεσπίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχουν προτεραιότητα σε σχέση με την νομοθεσία του κράτους, συμπεριλαμβανομένων των νομοθετημάτων από το Κοινοβούλιο της Μ.Βρετανίας, περιορίζοντας την κοινοβουλευτική της εξουσία.

Η Μ.Βρετανία δεν έχει γραπτό Σύνταγμα, δεν είναι αποικία και δεν δίνει προτεραιότητα στο διεθνές δίκαιο ή τους οργανισμούς εμφανίζοντας υποκειμενική στάση σε πολύ πρόσφατες εξελίξεις σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, οι οποίες διεκπεραιώνονται χωριστά.

Στην παραδοσιακή συνταγματική θεωρία, δεν υφίσταται περιορισμοί στη νομοθετική δυνατότητα του Κοινοβουλίου και το Κοινοβούλιο έχει τη δυνατότητα να θεσπίσει νόμους που επιθημεί, ακόμη και νόμους που ακυρώνουν προγενέστερους.Βέβαια, εάν το Κοινοβούλιο είχε τέτοια δυνατότητα, τότε θα είχε τη δυνατότητα να θεσπίζει νόμους που δεν θα μπορούσαν να ακυρωθούν από μεταγενέστερο κοινοβούλιο.Η αντικειμενική ανικανότητα του Κοινοβουλίου να ενεργήσει κατά αυτό τον τρόπο,αποτελεί εμφανή περιορισμό στην κυριαρχία του Κοινοβουλίου.

3. Κανόνας Δικαίου. Το θεσμικό πλαίσιο του κανόνα δικαίου είναι αρχαιότατη έννοια. Η ιδέα είναι ότι ο κανόνας δικαίου είναι προτιμότερος από την θέσπιση κανόνων από τα ίδια τα άτομα, αφού υπάρχει περίπτωση μία συγκεκριμένη ομάδα ατόμων να εκμεταλλευτεί την ύπαρξη και ισχύ των ατομικά θεσπιζόμενων κανόνων και η κατάχρηση να οδηγήσει σε δικτατορία. Στη σύγχρονη ιστορία, ο κανόνας δικαίου συνδέθηκε με την έννοια του σεβασμού για το νόμο και συγκεκριμένα με την έννοια του νόμου και της τάξης. Εντούτοις, η συμμετοχή σε αυτού του είδους το νομοθετικό πλαίσιο είναι κατασταλτικός παράγων, αφού το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει γραπτό σύνταγμα και έναν καταστατικό χάρτη που να εμπεριέχει θεμελιώδη δικαιώματα ή νόμους. Για αυτό το λόγο, αν ο κανόνας δικαίου χρησιμοποιηθεί για να εγκαθιδρύσει ισορροπία μεταξύ της εξουσίας και της ατομικής ελευθερίας πρέπει να αλλάξει σημασία και λειτουργία.

Ο λόρδος Dicey έδωσε τη λύση με το να αναλύσει την έννοια του κανόνα δικαίου και να προσδώσει μία ευρύτερη έννοια σε αυτή τη θεσμική πηγή δικαίου του Αγγλικού «Συντάγματος». Σύμφωνα με το λόρδο Dicey ο κανόνας δικαίου εμπερικλύει τρεις περιπτώσεις:

1. Κανένας δεν πρέπει να τιμωρείται, εκτός αν έχει διαπράξει ένα συγκεκριμένο έγκλημα, το οποίο έχει διαπιστωθεί από τα δικαστήρια.
2. Το «Σύνταγμα», κατά μία έννοια, διαπνέεται από τον κανόνα δικαίου. Ως εκ τούτου, οι γενικοί κανόνες του συντάγματος προέρχονται από δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες προσδιορίζουν τα δικαιώματα των πολιτών, επιλυόντας τις διαφορές τους με δικαστικές διαδικασίες και όχι μέσω των κανόνων που απορρέουν από τη δεδομένη κατοχύρωση του Συντάγματος.
3. Κανένας δεν είναι υπεράνω του νόμου. Με άλλα λόγια, ο καθένας είναι αντικείμενο της δικαστικής δικαιοδοσίας. Ο κανόνας δικαίου, λοιπόν, αν και είναι γνωστό και διαδεδομένο σε πολλές χώρες, θεωρείται Αγγλικό επίτευγμα.

▪ **Πρακτικά Παραδείγματα Όσον αφορά στον Κανόνα Δικαίου.**

Όσον αφορά στην πρώτη περίπτωση, στην υπόθεση **Entick v Carrington (1765)**⁸ ο Γενικός Γραμματέας εξέδωσε ένταλμα ερεύνης και δήμευσης της περιουσίας του ενάγοντος. Κανένα ποινικό αδίκημα δεν εμπεριέχονταν στο ένταλμα, αλλά ο Γ.Γ. ισχυρίστηκε ότι, εφόσον ο ενάγον ηΐταν ύποπτος για ανατρεπτικές δραστηριότητες, οι τυπικές διαδικασίες που θα χρησιμοποιούνταν σε κάθε άλλη περίπτωση δεν ήταν, επί του παρόντος, οι ανάλογες να εφαρμοστούν. Το δικαστήριο απέρριψε την πρόταση του εναγομένου, με το αιτιολογικό

⁸ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.17.

ότι το ένταλμα θα έπρεπε να εμπεριέχει αδίκημα σύμφωνα με τους κανόνες του εμπράγματος δικαίου. Τέλος, όσον αφορά στην διαφοροποίηση μεταξύ «απλών» εγλημάτων και κυβερνητικών εγλημάτων δεν υφίσταται σύμφωνα με το γραπτό δίκαιο.

Μία πιο πρόσφατη υπόθεση είναι η **Congreve v Home Office (1976)**⁹. Ο ενάγων αποφάσισε, μεταξύ άλλων, να βγάλει καινούργια άδεια κατοχής τηλεόρασης (νόμος που ισχύει στη Μ. Βρετανία για κάθε άτομο που επιθυμεί να χρησιμοποιεί τηλεόραση), πριν τη λήξη της προηγούμενης άδειας, με σκοπό την αποφυγή αύξησης του φόρου. Ο γενικός γραμματέας του συγκεκριμένου Υπουργείου απείλησε τον ενάγοντα ότι θα εφαρμόσει την σχετική Νομοθετική ρύθμιση του 1949 (Wireless Telegraphy Act 1949) και να ανακαλέσει την άδειά του. Το Εφετείο αποφάσισε ότι μία τέτοια απειλή θα εθεωρούνταν παράνομη. Το να βγάλει κάποιος μία καινούργια άδεια προώρα δεν αντικείται στο νόμο και δεν μπορεί να τιμωρηθεί, σύμφωνα με το νόμο, σε ανάκληση της αδείας. Επιπλέον, το Νομοθέτημα του 1949 δεν εναποθέτει εξουσία ανάκλησης σε τέτοιες περιπτώσεις και η χρησιμοποίηση απειλής της ανάκλησης από τον Γενικό Γραμματέα τον καθιστά «ένοχο» σε σχέση με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη.

Όσον αφορά στη δεύτερη περίπτωση, οι υποθέσεις, που συζητήθηκαν στην πρώτη περίπτωση, απεικονίζουν τον κανόνα «κανένας δεν είναι υπέρνω του νόμου» αυτής της δεύτερης περίπτωσης. Πρώτον, τα δικαστήρια δεν ήταν δυνατόν να δώσουν εξουσία στον Γραμματέα του Υπουργείου να υπερβεί τις αρμοδιότητες που του είχαν δοθεί από κανόνα δικαίου ή από νόμο.

Όσον αφορά στην τρίτη περίπτωση μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που θεμελιώδης συνταγματικοί κανόνες προκύπτουν από δικαστικές αποφάσεις. Στην υπόθεση **Council of Civil Service Unions v Minister for the Civil Service (1984)**¹⁰, ο κανόνας που θεμελιώθηκε είναι ότι «όπου ένα σωματείο εργαζομένων έχει νομοτύπη προσδοκία συμβουλευτικού δικαιώματος σε θέματα που αφορούν στους όρους της εργασίας τους, μπορούν να διεκδίκησουν αυτό το δικαίωμα, ακόμα κι αν ο εργοδότης τους είναι ο θρόνος».

Αυτό που χρειάζεται να τονιστεί σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι ο συνταγματικός νόμος σε μεγάλο βαθμό απορρέει από τέτοιες αποφάσεις. Με άλλα λόγια, το «Σύνταγμα» στο Ηνωμένο Βασίλειο διαμορφώνεται από το δεδικασμένο των αποφάσεων.

Ένας άλλος θεμελιώδης κανόνας που απορρέει από τον κανόνα δικαίου είναι ότι για να λειτουργήσει σωστά, είναι απαραίτητο το άτομο να έχει πρόσβαση στο

⁹ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.18.

¹⁰ Hilaire, Barnett, Constitutional and Administrative Law, London, 1997, σελ.106.

δικαστήριο.Οπότε, ο κανόνας ότι «κανένας δεν είναι υπεράνω του νόμου» και, συμπερασματικά, ότι κανένας δεν πρέπει να τιμωρείται παρά μόνο σε συμφωνία με το νόμο, σήμαινει ότι το σύστημα υφίσταται όταν το άτομο μπορεί να προκαλεί την συμπεριφορά της κυβέρνησης, ή να μπορεί να κάνει έφεση, για κάθε μορφή ανορθόδοξης συμπεριφοράς από την πλευρά της «εξουσίας».

▪ **Διάκριση των εξουσιών στο Ηνωμένο Βασίλειο.**

Σε συνάφεια με την έλλειψη γραπτού Συντάγματος, υπάρχει και απουσία του θεσμού της διάκρισης των εξουσιών.Αυτο το γεγονός, διαφοροποιεί το Βρετανικό «Σύνταγμα» με τα υπόλοιπα Συντάγματα και ιδιαίτερα με το Αμερικάνικο Σύνταγμα.Ως εκ τούτου, στο Ηνωμένο Βασίλειο επικρατεί η εξής κατάσταση:

1. Μέλη ενός οργάνου της κυβέρνησης είναι συχνά μέλη ενός ή, περισσότερων του ενός, άλλων οργάνων.

(α) Για παράδειγμα, νομικά και συνταγματικά, η Βασίλισσα αποτελεί την κεφαλή και των τριών οργάνων της κυβέρνησης.Στην πραγματικότητα, βέβαια, οι συνταγματικές αρμοδιότητες του Μοναρχη είναι μηδαμινές.

(β) Ο πρωθυπουργός και λοιποί υπουργοί του θρόνου(εκτελεστική εξουσία) στο Ηνωμένο Βασίλειο, είναι μέλη του ενός ή του άλλου Οίκου του Κοινοβουλίου(δικαστική εξουσία)

(γ) Επιπλέον, ανάμεσα στους υπουργούς της κυβέρνησης, ανήκουν και οι λεγόμενοι «νομικοί λειτουργοί».Αυτοί οι λειτουργοί έχουν σημαντικές δικαστικές αρμοδιότητες.Ο Καγκελάριος(Lord Chancellor) είναι η κεφαλή της δικαστικής εξουσίας και υπουργός της κυβέρνησης και μέλος του Οίκου των Λόρδων.Επιπλέον, οι ανώτεροι δικαστές στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι και μέλη του Οίκου των Λόρδων και συμμετέχουν σε δικαστικές λειτούργιες.

2. Κάποιες λειτουργίες ενός οργάνου σε ένα σημείο ασκούνται και από άλλα.

(α) **Νομοθεσία.**Η κοινή γνώμη θεωρεί το Κοινοβούλιο ως νομοθετικό όργανο.Πρέπει, όμως, να θυμηθούμε ότι το Κοινοβούλιο περιέχει εις στους κόλπους του και κυβερνητικά όργανα και δικαστικά όργανα, τα οποία συμμετέχουν στην ενάσκηση της νομοθετικής λειτουργίας.Δεύτερον, συγκεκριμένες νομοθετικές εξουσίες συχνά εναποθέτονται στους υπουργούς, σε τοπικά όργανα και σε άλλα εκτελεστικά όργανα, τα οποία, ως εκ τούτου, αποκτούν τη δύναμη να νομοθετούν.

(β) **Εκτελεστικές και δικαστικές εξουσίες.**Μία υπόθεση που εξηγεί αυτήν τη περίπτωση είναι εκείνη που αφορά στο Μυστικό Συμβούλιο(**Privy Council**).Οι αρμοδιότητες του Μυστικού Συμβουλίου είναι κυρίως δικαστικές-αφού είναι το τελικό δικαστήριο εφετιακού χαρακτήρα στα κράτη της Κοινοπολιτείας-και εκτελεστικές -αφού για παράδειγμα

απευθύνει τις λεγόμενες «Οδηγίες» στο Συμβούλιο. Επιπλέον, το Μυστικό Συμβούλιο μπορεί και νομοθετεί στο χώρο της εξουσιοδοτιθείσας νομοθεσίας. Ακόμα και το Κοινοβούλιο έχει ορισμένες δικαστικές λειτουργίες, όπως την επιβολή των δικών της δικαιωμάτων.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, λοιπόν, επικρατεί η κατάσταση κατά την οποία τα τρία διαφορετικά όργανα της Κυβερνήσεως μπορούν να «αναγνωριστούν» μεταξύ τους. Το ποσοστό του «κενού» μεταξύ των τριών εξουσιών είναι τέτοιο που δεν μπορεί να υπάρξει μία ξεκάθαρη διάκριση εξουσιών στο Ηνωμένο Βασίλειο. Εντούτοις, ο λόρδος Diplock κάποτε είπε: «δεν μπορεί να υπερτονιστεί ότι το Βρετανικό «Σύνταγμα», αν και στο μεγαλύτερο μέρος του άγραφο, στηρίζεται στο θεσμό της διάκρισης των εξουσιών», υπόθεση **Duport Steels Ltd v Sirs (1980)**¹¹.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του θεσμού της διάκρισης των εξουσιών είναι ότι υπάρχει ειδίκευση στους τομείς της Κυβέρνησης και ότι μπορεί να αποφευχθεί η συγκέντρωση πολλών αρμοδιοτήτων σε ένα μόνο όργανο, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε καθεστώς δικτατορίας. Βέβαια, αυτός ο θεσμός εμφανίζει και κάποια μειονεκτήματα, τα οποία πρέπει να απαριθμηθούν έτσι ώστε να δοθεί η δυνατότητα στο «Σύνταγμα» να λειτουργήσει σωστά.

(α) Αν οι αρμοδιότητες διαχωριστούν τελείως, χωρίς αλληλοεπιδράσεις, η Κυβέρνηση δεν θα είναι σε θέση να λειτουργήσει, αφού το κάθε όργανο θα μπορεί να αντικρούσει τις προσπάθειες των άλλων οργάνων. Για παράδειγμα, αν η εκτελεστική εξουσία δεν πάρει θέση σε νομοθετικά ζητήματα, η πολιτική της Κυβέρνησης δεν θα είναι δυνατόν να εκτελεστεί. Εν αντιθέσει, στις Ηνωμένες Πολιτείες η εγκαθίδρυση του συστήματος «Ελέγχων και Ισορροπιών» εμποδίζει μια τέτοια κατάσταση, όπως εμφανίζεται στη Μ.Βρετανία.

(β) Στο Ηνωμένο Βασίλειο το γεγονός ότι δεν υφίσταται οργανωμένο σύστημα διάκρισης εξουσιών, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες της εμφάνισης Συνθηκών. Με άλλα λόγια, η στενή σχέση των οργάνων της Κυβερνήσεως δημιουργεί μία ανάλογη κατάσταση με εκείνη που επικρατεί στις Ηνωμένες Πολιτείες, το λεγόμενο σύστημα «Ελέγχων και Ισορροπιών». Για παράδειγμα, Βρετανοί υπουργοί πρέπει να είναι μέλη του Κοινοβουλίου. Αυτή η κατάσταση διευκολύνει την συνθήκη της υπουργικής ευθύνης, αφήνοντας τους Κοινοβουλευτές να έχουν άμεση πρόσβαση σε μέλη του εκτελεστικού, οι οποίοι καλούνται να αποδεικνύουν την ευθύνη τους χωρίς την ανάγκη διεξαγωγής ειδικών ερευνών. Αυτή, βέβαια, η προϋπόθεση δεν υφίσταται στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου τα μέλη της εκτελεστικής εξουσίας, δεν είναι μέλη του Κογκρέσου και για αυτό το λόγο δεν είναι διαθέσιμοι σε ερωτήσεις ρουτίνας. Επιπλέον,

¹¹ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.24.

στο Ηνωμένο Βασίλειο η Κυβέρνηση πρέπει να επιδιώκει την συμβολή του Οίκου των Λαϊκών.Ως εκ τούτου, στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα οι κυβερνητικές πολιτικές, οι οποίες πρέπει να λάβουν την έγκριση των εκλεγόντων σε γενικές εκλογές, να παρουσιαστούν με τη μορφή Κοινοβουλευτικής νομοθεσίας.

▪ **Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας.**

Οι κύριοι λόγοι για τους οποίους επιβάλλεται η δικαστική εξουσία να είναι ανεξάρτητη είναι οι εξής:

(α) Πολλές υποθέσεις που εισήλθαν στα δικαστήρια αφορούν σε δημόσια όργανα ή μέλη της εκτελεστικής εξουσίας.Για να μπορεί το δίκαιο να έχει εφαρμογή χωρίς κώλυμα, χρειάζεται οι δικαστές να είναι αμερόληπτοι και ως εκ τούτου ανεξάρτητοι.Αυτό το στοιχείο είναι σημαντικό στα πλαίσια της δικαστικής αναθεώρησης(judicial review).Τα δικαστήρια,λοιπόν, έχουν την ευθύνη να εξετάζουν την νομιμότητα των κυβερνητικών πράξεων.

(β) Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι συνταγματικές ρυθμίσεις, περιλαμβάνοντας και εκείνες που συνδέονται με τις ατομικές ελευθερίες, εξετάζονται στα δικαστήρια, τα οποία αποφασίζουν για αυτές, αφού δεν υπάρχει γραπτό Σύνταγμα αρμόδιο για την εξέτασή τους.Μία ανεξάρτητη δικαστική εξουσία είναι ένα σημαντικό στοιχείο, απαραίτητο για αυτήν την προεργασία.

(γ) Το γεγονός ότι η δικαστική εξουσία είναι σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητη, είναι θετικό από πολλές απόψεις.Για παράδειγμα, διεξάγεται έρευνα, η οποία οφείλεται σε μεγάλη κοινωνική ανησυχία ή σε κάποιο άλλο γεγονός που είναι εκ φύσεως αμφισβητήσιμο.Επιπλέον, ένα μέλος της δικαστικής εξουσίας μπορεί να κληθεί να διεξάγει έρευνα στα πλαίσια, κατά τα οποία ο δικαστής, αν και ανεξάρτητος της εκτελεστικής εξουσίας, θα απαιτήσει σεβασμό και θα αντιτάξει την νομική του/της κατάρτιση για την εξέταση των στοιχείων με αμεροληψία.

Η δικαστική ανεξαρτησία βασίζεται σε πολλαπλούς παράγοντες.Κατά πρώτον, υπάρχει χρονικό πλαίσιο όσον αφορά στην κατοχή της θέσης τους.Οι δικαστές, στο Ηνωμένο Βασίλειο, εγκαθίστανται στο αξίωμά τους απο το θρόνο με τη συμβουλή του Πρωθυπουργού, ο οποίος, για αυτή του την επιλογή, έχει συμβουλευτεί τον Καγκελάριο, ο οποίος είναι η κεφαλή της δικαστικής εξουσίας.Μόνο ο Καγκελάριος μπορεί να θεωρηθεί πολιτικός εντεταλμένος, εφόσον είναι μέλος της κυβέρνησης.Όταν οι δικαστές διοριστούν, απολαμβάνουν υψηλού βαθμού ασφάλεια κατοχής του αξιώματός τους.Το Νομοθέτημα του 1700 καθιέρωσε τον κανόνα ότι οι ανώτεροι δικαστές, ως ένδειξη καλής συμπεριφοράς, μεταφέρονται από την θέση τους με δήλωση του θρόνου, με τη συμφωνία και των δύο Οίκων του Κοινοβουλίου.Αυτός ο κανόνας ισχύει για όλους τους δικαστές του Ανωτάτου

Δικαστηρίου, εκτός από τους περιφερειακούς δικαστές και τους αρχειοφύλακες οι οποίοι μεταφέρονται με εντολή του Καγγελαρίου, για λόγους ασυνέπειας ή κατάχρησης των αρμοδιοτήτων τους. Οι ειρηνοδίκες μεταφέρονται με εντολή του Καγγελαρίου, αν το κρίνει απαραίτητο.

Κατά δεύτερον, οι δικαστές απολαμβάνουν άσυλο από κάθε πολιτικό και ποινικό αδίκημα σε σχέση με αυτά που λένε και κάνουν στις υποθέσεις που αναλαμβάνουν. Μέχρι πρότινος, την ασυλία απολάμβαναν μόνο δικαστές ανωτάτων δικαστηρίων (**Sirross v Moore (1975)**)¹². Με το πέρασμα του χρόνου, το άσυλο διευρύνθηκε στους δικαστές και των άλλων δικαστηρίων, με την προϋπόθεση, βεβαίως, ότι ενεργούσαν σύμφωνα με τις αρμοδιότητές τους. Όσον αφορά στο νόμο της δυσφύμισης, αυτό το προνόμιο δεν εκτείνεται μόνο στους δικαστές αλλά και στα μέλη και στους μάρτυρες και στους συνηγόρους. Άτομα, εκτός από τους δικαστές, δεν απολαμβάνουν απόλυτη ασυλία από άλλου είδους αδικήματα. Επιπλέον, κάποιο άτομο μπορεί να βρεθεί στην θέση προσβολής του δικαστηρίου σε σχέση με την συμπεριφορά του μέσα στην δικαστική αίθουσα. Οι ειρηνοδίκες απολαμβάνουν ανάλογη ασυλία όταν ενεργούν με δικαστική αρμοδιότητα (**Law v Llewellyn (1906)**)¹³. Αντιθέτως, δεν απολαμβάνουν ασυλία όταν εμπλέκονται σε διοικητικές υποθέσεις. Τέλος οι συνήγοροι απολαμβάνουν ασυλία, όταν εκπροσωπούν έναν πελάτη τους στο δικαστήριο και ασχολούνται με θέματα που αφορούν στην διεξαγωγή της υπόθεσης εντός του δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, οι πελάτες δεν μπορεί να τους μηνύσουν για παράλειψη, υποστηρίζοντας ότι ο χειρισμός της υπόθεσης δεν ήταν επαρκής για τη θετική έκβαση της δίκης.

Τέλος, οι δικαστές δεν απολαμβάνουν ασυλία από την κριτική. Όπως σε κάθε άλλο δημόσιο πρόσωπο, στις δραστηριότητές τους ασκείται κριτική. Βεβαίως κάποιοι κανόνες κυβερνούν τις συνθήκες και την έκταση της κριτικής απέναντι σε αυτούς. Σχόλια, που εκτείνονται πέρα από τα όρια της ευγενούς κριτικής και καταλήγουν σε ανήθικες επιθέσεις προς τους δικαστές ή προς τις αποφάσεις τους, μπορούν να θεωρηθούν προσβολή προς το δικαστήριο.

Επιπλέον, οι κανόνες και των δύο Οίκων του Κοινοβουλίου εμποδίζουν συζητήσεις συγκεκριμένων θεμάτων, τα οποία σχετίζονται με τους δικαστές και τις αποφάσεις τους. Πρώτον, έχει καθιερωθεί ότι η συμπεριφορά του δικαστή δεν πρέπει να είναι αντικείμενο διαφωνίας στο Κοινοβούλιο, εκτός από πρόταση που θα αφορούσε την έξωση του δικαστή από το αξίωμά του. Δεύτερον, θέματα που επιδικάζονται, δεν μπορούν να είναι αντικείμενο διαφωνίας στο Κοινοβούλιο. Αυτός ο κανόνας είναι σχεδιασμένος για

¹² I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ. 27.

¹³ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ. 27.

την αποφυγή μεροληψίας στις δικαστικές διαδικασίες και θέτει τα όρια συζητήσεων για την συμπεριφορά και τα σχόλια του εκάστοτε δικαστή.

Σε σχέση με τις ασυλίες που απολαμβάνουν οι δικαστές, οι ίδιοι είναι υποχρεωμένοι να είναι αμερόληπτοι. Αυτός ο κανόνας δεν αφορά μόνο στην προϋπόθεση, κατά την οποία οι δικαστές δεν πρέπει να πέρνουν το μέρος της μίας ή της άλλης πλευράς, αλλά και ότι οι δικαστές θα πρέπει να είναι και πολιτικά αποστασιοποιημένοι, ανεξάρτητοι από την εκάστοτε κυβέρνηση. Επιπλέον, οι δικαστές θα πρέπει να είναι αποστασιοποιημένοι και από τις ενέργειες των πολιτικών κομμάτων, τουλάχιστον, όσον αφορά στις δικαστικές τους δραστηριότητες. Δεν υπάρχει κανένας κανόνας που να αποκλείει τους δικαστές από την συμμετοχή τους σε πολιτικά κόμματα ούτε από το δικαίωμά τους στο εκλέγειν. Οι μόνοι που απαγορεύεται να ασκήσουν αυτό το δικαίωμα είναι οι τακτικοί δικαστές των Εφετείων.

▪ Προσβολή Δικαστηρίου.

Προσβολή. Ο νόμος της «προσβολής του δικαστηρίου» αποτελεί ένα μέσο, σύμφωνα με το οποίο το διοικητικό μέρος της δικαιοσύνης προστατεύεται από απρεπείς παρεμβάσεις. Διαδικασίες προς αποφυγή της προσβολής του δικαστηρίου είναι ασυνήθιστες, αφού διευθετείται με το δικαστή να προεδρεύει χωρίς ενόρκους. Η προσβολή του δικαστηρίου μπορεί να είναι είτε ποινική είτε πολιτική. Η ποινική προσβολή του δικαστηρίου είναι η πιο σοβαρή.

Πολιτική προσβολή Δικαστηρίου. Αυτό το είδος προσβολής μπορεί να μεταφραστεί ως αποτυχία κάθε ατόμου να συμβιβάζεται με τις οδηγίες κάποιου ανώτερου δικαστηρίου. Ένα εμφανές παράδειγμα αυτού του είδους της προσβολής θα ήταν η περίπτωση που ο εναγόμενος δεν συμβιβάζεται με τους κανόνες μίας περιοριστικής διαταγής που αποφασίζεται από το δικαστήριο. Στην υπόθεση Times Newspapers Ltd and another v Attorney-General (1991)¹⁴, ο Οίκος των Λόρδων είχε αποφανθεί ότι, όπου ένας περιοριστικός όρος εκδίδεται εναντίον κάποιας εφημερίδας και εμποδίζει την έκδοση κάποιου συγκεκριμένου υλικού, είναι προσβολή για κάποια άλλη εφημερίδα που εν γνώση της εκδίδει το ίδιο απαγορευτικό υλικό.

Ποινική Προσβολή Δικαστηρίου. Στο κοινό δίκαιο, υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες ποινικής προσβολής:

1. Σκανδαλισμός του δικαστηρίου.
2. Προσβολή στο πρόσωπο του δικαστηρίου.
3. Μεροληπτικές Δημοσιεύσεις για δίκαιες διαδικασίες στην πολιτική δίκη.

¹⁴I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, 1993, United Kingdom σελ.29.

4.Μεροληπτικές Δημοσιεύσεις για δίκαιες διαδικασίες στην ποινική δίκη.

Οι δύο τελευταίες κατηγορίες έχουν συνοψισθεί στην Νομοθετική Ρύθμιση του 1981 που θεσμοθετήθηκε για να ρυθμίσει προσβολές στο δικαστήριο.

Ο σκανδαλισμός του δικαστηρίου αφορά στην ανήθικη επίθεση σε δικαστή ή σε δικαστικές διαδικασίες ή σε αποφάσεις.Ο ισχυρισμός ότι ένας δικαστής είναι προκατειλημένος μπορεί να θεωρηθεί ότι σκανδαλίζει το δικαστήριο.Εντούτοις, η κριτική μίας δικαστική απόφαση δεν είναι η ίδια προσβολή, αν είναι λογική.

Από την άλλη, η προσβολή στο πρόσωπο του δικαστηρίου καλύπτει ένα ευρύ φάσμα αδικημάτων, που κυμαίνονται από την άρνηση των μαρτύρων να απαντήσουν σε ερωτήσεις έως την κωλυσιεργία στις δικαστικές διαδικασίες.

▪ **Νομοθετική Ρύθμιση του 1981 Για Προσβολή Στο Δικαστήριο.**

Η νομοθετική αυτή ρύθμιση πέρασε σε απάντηση της αυξανόμενης κριτικής του κανόνα για την προσβολή του δικαστηρίου και ειδικότερα μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση **Sunday Times v UK(1979)**¹⁵.Αυτή η απόφαση αφορά στην ύπαρξη Αγγλικών κανόνων περί της προσβολής του δικαστηρίου, οι οποίες αντιτίθενται στις ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Συνθήκης Για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, που ρυθμίζουν τους κανόνες για την ελευθερία του λόγου.Η νομοθετική ρύθμιση διευθετεί κυρίως θέματα, που αφορούν δημοσιεύματα μεροληπτικά προς δίκαιες διαδικασίες σε πολιτικές ή ποινικές δίκες.Επιπλέον, ασχολείται με θέματα, όπως την εμπιστευτικότητα που πρέπει να επικρατεί στο δωμάτιο, όπου συνεδριάζουν οι ένορκοι.

Η νομοθετική ρύθμιση του 1981 επεξεργάστηκε τον κανόνα της «αυστηρής υπαιτιότητας» (strict liability) στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης που προϋπήρχε πριν το 1981.Αυτός ο κανόνας έχει εφαρμογή μόνο στις δημοσιεύσεις.Επιπρόσθετα, εφαρμόζεται σε δημοσιεύσεις που δημιουργούν επικείμενους κινδύνους στο ότι η έκβαση της δικαστικής πράξης, κυρίως σε ποινικές διαδικασίες, θα διέπονταν από στοιχεία προκατάλυσης.

Επιπλέον, αυτός ο κανόνας εφαρμόζεται σε διαδικασίες, όπως αυτές που προηγούνται της ποινικής δίκης, για παράδειγμα η έκδοση εντάλματος ερεύνης.Η διαδικασίες αυτές σταματούν να είναι εν εξελίξει, όταν εκδίδεται τελεσίδικη απόφαση.Οι διαδικασίες που προηγούνται της πολιτικής δίκης είναι εν εξελίξει από την στιγμή που προγραμματίζεται ακρόαση.Σταματούν να είναι εν εξελίξει, για τους ίδιους λόγους που καταλήγει και μία

¹⁵ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.30.

ποινική δίκη.Εν αντιθέσει, οι εφετιακές διαδικασίες είναι εν εξελίξει, σαν συντελεστές της ύπαρξης του κανόνας της «αυστηρής υπαιτιότητα».

Υπάρχουν διάφορες υποθέσεις που αφορούν στο κανόνα που αναλύθηκε στις παραπάνω γραμμές.Σαν πρώτη υπόθεση μπορεί να αναφερθεί η **R v Bolam, ex p.Haigh(1949)**¹⁶.Αυτή η υπόθεση είναι ένα ζωντανό παράδειγμα ότι, πριν την θεσμοθέτηση της νομοθετικής ρύθμισης για την προσβολή του δικαστηρίου, δημοσίευση που περιείχε στοιχεία προκατάλυσης για συγκεκριμένα θέματα που απασχολούσαν την ποινική δίκη και για αυτό το λόγο επηρέαζε την άποψη των ενόρκων θεωρούνταν αδίκημα σύμφωνα με τον κανόνα της «αυστηρής υπευθυνότητας».Μιά υπόθεση που συζητήθηκε, μετά τη ψήφιση και θεσμοθέτηση του νομοθετήματος του 1981, είναι η **Attorney General v Hislop(1991)**¹⁷.Σε αυτήν την υπόθεση εξετάζεται η περίπτωση ενός άρθρου που δημιουργήθηκε για να αποτρέψει την εναγομένη να προβεί σε ενέργειες προώθησης διαδικασιών σε πολιτική δίκη θεωρήθηκε παρεμπόδιση δικαιοσύνης και προσβολή προς το δικαστήριο.Επιπροσθέτως, αφού η ενέργεια για εισαγωγή σε δίκη αφορούσε συκοφαντική δυσφήμιση,δεν χρειαζονταν συνήθως παρουσία ενόρκων, ως εκ τούτου, η δημοσίευση δημιουργούσε επικείμενο κίνδυνο να επηρεάσει τους υποτιθέμενους ενόρκους.

Η νομοθετική ρύθμιση του 1981 περιλαμβάνει ορισμένες υπερασπιστικές γραμμές.Το βάρος της αποδείξεως επεφίεται στον εναγόμενο να τις θεμελιώσει.

Η παράγραφος 3(1) προυποθέτει ότι ένα άτομο δεν είναι ένοχο σύμφωνα με τον κανόνα της «αυστηρής υπαιτιότητα», αν, έχοντας πάρει όλες τις απαραίτητες προλήψεις, δεν γνωρίζει και δεν έχει κάποιο λόγο να υποπτεύεται ότι οι εκάστοτε διαδικασίες είναι εν εξελίξει.

Η παράγραφος 3(2) προυποθέτει ότι ένας άνθρωπος δεν είναι ένοχος, αν δεν γνωρίζει και δεν έχει κάποιο λόγο να υποπτεύεται ότι η δημοσίευση που έγινε από εκείνον έχει προσβλητικό περιεχόμενο.

Η παράγραφος 4(1) προυποθέτει ότι ένας άνθρωπος δεν είναι ένοχος αν η αναφορά του σε νομικές διαδικασίες, η οποία έγινε δημόσια, ήταν δίκαιη και συγκεκριμένη και δημοιεύθηκε καλή τη πίστει.

Εντούτοις, η παράγραφος 4(2) εναποθέτει στο δικαστήριο την αρμοδιότητα να παραγγείλει την αναβολή μίας τέτοιας αναφοράς, όταν είναι απαραίτητο για να αποφευχθεί επικείμενος κίνδυνος προκατάλυσης στην απονομή δικαιοσύνης σε αυτές τις συγκεκριμένες διαδικασίες ή σε οποιές άλλες πρόκειται να επακολουθήσουν για όσο χρονικό διαστημα κρίνεται απαραίτητο από το δικαστήριο.

¹⁶ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.31.

¹⁷ I.N.,Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.32.

Ειπλέον, κάθε δημοσίευμα που παρουσιάζει εσκεμμένη παρέμβαση στην απονομή της δικαιοσύνης θεωρείται ότι προσβάλλει τους κανόνες του κοινού δικαίου. Βέβαια, υπερασπιστικές γραμμές που προϋπήρχαν διασφαλίζονται κατώ από την ασπίδα αυτού του κανόνα δικαίου (strict liability law).

Επιπροσθέτως, το νομοθετικό πλαίσιο της Ρύθμισης του 1981 καλύπτει και άλλα θέματα:

(α) Η παράγραφος 8 προϋποθέτει ότι είναι προσβολή του δικαστηρίου να δεσμευόνται ή να αποκαλύπτονται κομμάτια δηλώσεων που έγιναν, ή απόψεων που εκφράστηκαν, ή ψήφοι που δόθηκαν από μέλη των ενόρκων στη διαδικασία δίκης.

(β) Η παράγραφος 9 προϋποθέτει ότι η χρήση μηχανημάτων, στο δικαστήριο, ή η δημοσίευση αναφορών που έγιναν μέσω τέτοιων μηχανημάτων, αποτελεί προσβολή του δικαστηρίου, εκτός αν έγιναν με έγκριση του δικαστηρίου.

(γ) Η παράγραφος 10 αναφέρει ότι κανένα δικαστήριο δεν απαιτεί από κάποιο άτομο να αποκαλύψει, ή κανένα άτομο δεν ενέχεται σε προσβολή του δικαστηρίου, αν αρνηθεί να αποκαλύψει την πηγή των πληροφοριών του, οι οποίες έχουν περιληφθεί σε σωστά δημοσιεύματα. Αυτή η αρχή παραβαίνεται αν το δικαστήριο αποφανθεί ότι αυτή η αποκάλυψη είναι υποχρεωτική γιατί υπηρετεί τη δικαιοσύνη, ή την εθνική ασφάλεια (**Secretary of State for Defence v Guardian Newspapers Ltd (1984)**)¹⁸.

Τέλος, μέχρι πρότινος, επικρατούσε η σκέψη ότι ο θρόνος απολάμβανε ασυλία από διαδικασίες που αφορούσαν προσβολή δικαστηρίου. Στην υπόθεση, όμως, **M v Home Office and Others (1991)**¹⁹, αποφασίστηκε ότι οι υπουργοί και δημόσιοι υπάλληλοι ήταν υπαίτιοι, ακόμα και όταν ενεργούσαν κάτω από την υπαλληλική τους ιδιότητα, με την προϋπόθεση ότι η συγκεκριμένη πρόθεσή τους είχε θεμελιωθεί.

▪ **Συνθήκες του Πολιτεύματος.**

Ο όρος συνθήκη εισήχθει στο Αγγλικό δίκαιο από τον Λόρδο Dicey. Είχε επικαλεστεί την ύπαρξη δύο θεμελιωδών κανόνων, τους κανόνες του «Συντάγματος» και τις συνθήκες. Οι κανόνες του «Συντάγματος» έχουν δικαστηριακή εφαρμογή. Αντιθέτως, οι συνθήκες αποτελούν συγκατάθεση, όπως και κάθε συνθήκη που σχετίζεται με την ευπρεπή συμπεριφορά. Οι Συνθήκες του πολιτεύματος διαμορφώνουν την συμπεριφορά εκείνων που εμπλέκονται σε κυβερνητικές πράξεις και στην διαμόρφωση του Συντάγματος.

Γενικότερα, οι συνθήκες του πολιτεύματος είναι προνομιακοί κανόνες που εμπερικλείονται στη σφαίρα της συνταγματικής δεοντολογίας. α) Από οντολογική άποψη, είναι

¹⁸ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.34.

¹⁹ I.N. Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.35.

κανόνες που στην ίδια σφαίρα με τους κανόνες της ηθικής και της ευπρέπειας ή τους κανόνες δικαίου. β) Είναι κανόνες που εμπίπτουν στον ευρύτερο συνταγματικό χώρο, αφού αντικείμενό τους είναι η ρύθμιση συνταγματικών ζητημάτων, όπως προαναφέρθηκε. Οι συνθήκες του πολιτεύματος ονόμαζονται συνθήκες και υπεισέρχονται στο συνταγματικό χώρο για να διευκολύνουν τη λειτουργία του πολιτεύματος. γ) Οι κανόνες αυτοί είναι προνομιακοί, γιατί εμφανίζονται στον πριν τη νομική δέσμευση ευρύτερο χώρο. Ως εκ τούτου, δεν έχοθν νομική ισχύ και η παράβασή τους δεν αποτελεί παράβαση νομικών κανόνων. Με άλλα λόγια, δεν τίθεται ζήτημα ευθύνης για τυχόν παράβαση.²⁰

Οι συνθήκες του πολιτεύματος έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό με τα έθιμα. Είναι άγραφοι κανόνες. Η διαφοροποίησή τους έγκειται στο γεγονός ότι οι συνθήκες του πολιτεύματος δεν αποτελούν κανόνες δικαίου, αλλά κανόνες ευπρεπούς συμπεριφοράς. Υπάρχει, λοιπόν, η περίπτωση, εφόσον οι συνθήκες προηγούνται των εθίμων, να εξελιχθούν σε έθιμα, ή να μετεξελιχθούν σε γραπτό δίκαιο. Αν και οι συνθήκες του πολιτεύματος προέρχονται από την βρετανική πρακτική, η ελληνική συνταγματική πρακτική έχει να επιδείξει πολλά παραδείγματα στον τομέα αυτό. Διότι οι συνθήκες του πολιτεύματος έχουν χρησιμότητα στο ότι η μελέτη τους είναι απαραίτητη για την διελεύκανση του νοήματος των κανόνων του γραπτού δικαίου.²¹

Η φύση των συνθηκών.

Οι συνθήκες του πολιτεύματος αποτελούν υπερβολικής σημασίας κανόνες, καθώς υπερτερούν των εθιμικών κανόνων. Πρώτον, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι συνθήκες είναι δεσμευτικές σε εκείνους στους οποίους έχουν εφαρμογή, αφού θεωρούνται ότι πλησιάζουν από πλευράς ουσίας τους νόμους και όχι τα έθιμα. Οι συνθήκες του πολιτεύματος έχουν ιδιαίτερο συνταγματικό ρόλο στο συνταγματικό πεδίο της χώρας. Δεύτερον, η πιο εκτενής παρατήρηση των συνθηκών αυτών συντελεί στην αποφυγή νομικής παράβασης.

Οι συνθήκες του πολιτεύματος στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Οι συνθήκες του πολιτεύματος έχουν σημαίνουσα σημασία στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε σχέση με τη συνταγματική σημασία που εκλαμβάνουν σε οποιαδήποτε άλλη χώρα. Ο πιο σημαντικός λόγος της σημασίας που εκλαμβάνουν οι συγκεκριμένες συνθήκες στο Ηνωμένο Βασίλειο, βασίζεται στο γεγονός ότι στην Μ. Βρετανία δεν υπάρχει γραπτό σύνταγμα και διάκριση των εξουσιών.

Οι λειτουργία των συνθηκών του πολιτεύματος.

Ο Hood Phillips στο βιβλίο του «Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο», αναφέρεται στις συνθήκες «σαν μέσο

²⁰ Ανδρέας, Δημητρόπουλος, Γενική Συνταγματική Θεωρία Τόμος Α', Αθήνα, 2001, σελ.125.

²¹ Ανδρέας, Δημητρόπουλος, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Τόμος Α', Αθήνα, 2001, σελ.125.

για την εξέλιξη του συνταγματικών κανόνων χωρίς τυπικές αλλαγές των νόμων. Εφόσον, οι νόμοι μπορεί να μεταβληθούν με νομοθετική ρύθμιση της Βουλής, είναι εύλογο το συμπέρασμα ότι οι συνθήκες ασχολούνται με το μέρος εκείνο του «συντάγματος» το οποίο είναι πολύ σημαντικό για να εναχθεί σε νόμο.

Για να γίνει πιο σαφές αυτό που αναλύθηκε παραπάνω, είναι σωστό να αντιληφθούμε την λειτουργική έννοια των συνθηκών. Λόγω του ότι οι συνθήκες διαφοροποιούνται από τους νόμους, η περιοχή με την οποία ασχολούνται δεν εμπίπτει άμεσα στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τους νόμους. Υπογραμμίζοντας αυτή τη διαφοροποίηση στην λειτουργία μεταξύ των συνθηκών και των δικαστηρίων, είναι θεμιτό να διελευκανθεί ο κύριος λόγος ύπαρξης των συνθηκών του πολιτεύματος, ο οποίος είναι διττός:

1. Η διατήρηση της ισορροπίας των εξουσιών μεταξύ των ατόμων που χειρίζονται εξουσία μέσα στους κόλπους του Βρετανικού «Συντάγματος» και των τριών οργάνων της Κυβέρνησης.

2. Η διασφάλιση της κυβερνητικής ευθύνης είτε άμεσα είτε έμμεσα.

Η εγκαθίδρυση των συνθηκών του πολιτεύματος.

Γενικότερα, οι περισσότερες συνθήκες εγκαθιδρύθηκαν λόγω της συχνής τους χρήσης. Βέβαια, η έννοια της συχνής χρήσης δεν πρέπει να παρερμηνευθεί και να θεωρηθεί ότι μία πρακτική για να μεταβληθεί σε συνθήκη θα πρέπει να προυπήρχε πριν πολλά χρόνια. Διότι, όπως έχει επικρατήσει, η συνθήκη δεν είναι έθιμο. Επιπλέον, οι συνθήκες δεν δημιουργούνται αναγκαία στη βάση ενός και μοναδικού δεδικασμένου, όπως οι κανόνες του κοινού δικαίου.

Σύμφωνα με τον Λόρδο Jennings, υπάρχουν δύο προϋποθέσεις έγκυρη εγκατάσταση των συνθηκών του πολιτεύματος.

(α) Ένας κανόνας γίνεται αποδεκτός, εφόσον είναι δεσμευτικός σε εκείνους στους οποίους έχει εφαρμογή.

(β) Υπάρχει μία συνταγματική αναγκαιότητα, η οποία διακρίνεται από το περιεχόμενο του κάθε κανόνα. Ένα παράδειγμα εφαρμογής αυτής της προϋπόθεσης είναι ότι ο Πρωθυπουργός πρέπει να είναι μέλος του Οίκου των «Κοινών». Αυτή η συνθήκη εφαρμόστηκε όχι πριν το 1963, όταν ο Λόρδος Home θεώρησε θεμιτό να εκμεταλλευτεί την καινούργια νομοθετική ρύθμιση που αφορούσε τους Λόρδους και που του παραχωρούσε το πλεονέκτημα να απαρνηθεί τον τίτλο του και να γίνει μέλος του Οίκου των «Κοινών». Με αυτή τη συνθήκη γίνεται εμφανές ότι, πρώτον, ο τίτλος δεν είναι υποχρεωτική προϋπόθεση για να γίνει κάποιος Πρωθυπουργός και ότι, δεύτερον, έχει εγκαθιδρυθεί η δημοκρατικοποίηση των εκλογών με τη ψήφιση ατόμων από το χώρο του Οίκου των «Κοινών».

Ο λόγος για τον οποίο οι συνθήκες είναι υπό παρατήρηση.

Υπάρχουν δύο λόγοι που αιτιολογούν γιατί είναι απαραίτητη η παρατήρηση των συνθηκών του πολιτεύματος.

(α) Παραβίαση των νόμων. Ο Λόρδος Dicey υποστήριξε ότι αν μία συνθήκη παραβιαστεί, αυτό το γεγονός θα οδηγήσει σε παραβίαση νόμου. Για παράδειγμα, μόνο οι συνθήκες του πολιτεύματος υποχρεώνουν τη Βουλή να συνεδριάζει μία φορά το χρόνο. Αν, όμως, η Βουλή δεν συνεδριάσει τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, δεν θα είναι σε θέση να περάσει την Ετήσια Οικονομική Ρύθμιση που θα θέτει σε εφαρμογή τις κυβερνητικές προτάσεις για τον προϋπολογισμό.

(β) Διαφοροποιήσεις στη νομοθεσία. Αν σε μία συνθήκη δεν δοθεί απαραίτητη παρατήρηση, η Βουλή θα αλλάξει το νόμο για να αποφύγει αθέμιτη παραβίαση. Όταν, λοιπόν, το 1990, ο Οίκος των Λόρδων παρέβη συγκεκριμένη συνθήκη, σύμφωνα με την οποία οι Λόρδοι πρέπει να υπακούουν στις εντολές του Οίκου των «Κοινών», ο Οίκος των «Κοινών» πρότεινε ένα νομοσχέδιο, το οποίο θεσμοθετήθηκε σε νομοθετική ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία οι Λόρδοι έχασαν την εξουσία τους να εμποδίζουν νομοσχέδια να νομοθετούνται από τον «Οίκο των Κοινών». Ως εκ τούτου οι Λόρδοι είχαν μόνο τη δυνατότητα να καθυστερούν τη νομοθέτηση των νομοσχεδίων.

Ο λόγοι, σύμφωνα με τον οποίους οι συνθήκες δεν μετατρέπονται σε νόμους.

Γεγονός είναι ότι υπάρχουν τόσα πολλά πλεονεκτήματα που απορρέουν από τη καθιέρωση των συνθηκών του πολιτεύματος, τα οποία θα έχαναν την ισχύ, αν οι συνθήκες μετατρέπονταν σε νόμους.

(α) *Ευκαμψία*. Το Βρετανικό «Σύνταγμα», κάποιες φορές περιγράφεται εύκαμπτο. Αυτό του το πλεονέκτημα οφείλεται, ως ένα βαθμό, στο σύστημα των συνθηκών του πολιτεύματος, όπου συνταγματικές αλλαγές μπορεί να συμβούν χωρίς, αναγκαία, να χρειάζεται να γίνουν τυπικές αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο της χώρας.

(β) *Εξισορρόπηση των εξουσιών*. Το συγκεκριμένο πλεονέκτημα επαφίεται στο γεγονός ότι τα δικαστήρια έχουν μικρή εξουσία, όσον αφορά στην εφαρμογή και στην ερμηνεία των νόμων. Λόγω αυτής της κατάστασης που επικρατεί τα δικαστήρια εμποίζονται από το να αποκτήσουν πλείονα εξουσία.

(γ) *Δημοκρατία*. Οι συνθήκες του πολιτεύματος είναι μία σημαντική πλευρά της δημοκρατικής διαδικασίας, εφόσον συντελούν και εξασφαλίζουν ότι η κυβέρνηση είναι υπεύθυνη για τις πράξεις της, είτε άμεσα, είτε έμμεσα. Λόγω του γεγονότος της έλλειψης της διάκρισης των εξουσιών, οι συνθήκες αποτελούν το πιο αποτελεσματικό μέσο για να επιτύχουν αυτή την εξασφάλιση.

▪ **Οι συνθήκες του πολιτεύματος και τα δικαστήρια**

Οι συνθήκες και οι νόμοι. Ο Λορδος Dicey είχε πει ότι οι νόμοι είναι επιβλητοί στα δικαστήρια, ενώ οι συνθήκες δεν έχουν αυτό το χαρακτηριστικό. Ως εκ τούτου, η εφαρμογή των νόμων βασίζεται σε ένα μηχανισμό επιβολής αυτών και σε κυρώσεις, ενώ οι συνθήκες του πολιτεύματος βασίζονται για την εφαρμογή τους σε μηχανισμούς συγκατάθεσης.

Εν αντιθέση ο Λόρδος Jennings θεωρεί ότι αυτή η προοπτική δεν είναι ιδιαίτερα πειστική. Κατά πρώτον, συγκεκριμένοι νόμοι επιβάλλονται όχι στο δικαστήριο αλλά σε κάποιο άλλο όργανο. Κατά δεύτερον, οι νόμοι εξαρτώνται από τη συγκατάθεση που δίνει ο λαός. Αν ένα μεγάλο μέρος του λαού πάψει να έχει εμπιστοσύνη σε ένα νόμο και δεν δώσει τη συγκατάθεσή του για την περαιτέρω εφαρμογή του, δεν θα εφαρμοστεί εν τέλει και ως εκ τούτου, θα πρέπει να τροποποιηθεί ή να αντικατασταθεί από άλλο νόμο.

Τέλος, οι συνθήκες, αν και δεν εφαρμόζονται από τα δικαστήρια, η ισχύ τους αναγνωρίζεται από αυτά όπως και από διάφορα νομοθετήματα. Υπόθεση που εκλαμβάνεται ως παράδειγμα για το γεγονός ότι τα δικαστήρια αναγνωρίζουν την ισχύ των συνθηκών του πολιτεύματος είναι η υπόθεση **Attorney-General v Jonathan Cape Ltd (1976)**²².

▪ **Κατηγοριοποίηση των συνθηκών.**

Οι κύριες κατηγορίες των συνθηκών του πολιτεύματος είναι οι εξής:

(α) Συνθήκες που κυβερνούν την ενάσκηση του βασιλικού προνομίου.

1. Ο ηγεμών θα πρέπει να ενεργεί σύμφωνα με τις συμβουλές των υπουργών και του Πρωθυπουργού.

2. Ο ηγεμών θα πρέπει να καλεί τον αρχηγό του πολιτικού κόμματος το οποίο απολαμβάνει την υποστήριξη του Οίκου των «Κοινών», για να εδραιώσει την κυβέρνησή του (κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην Ελλάδα—ο πολιτικός αρχηγός του πλειοψηφισθέντος κόμματος γίνεται Πρωθυπουργός της χώρας).

3. Ο ηγεμών θα πρέπει να διορίζει υπουργούς εκείνους που ο Πρωθυπουργός προτείνει (όπως συμβαίνει στην Ελλάδα).

4. Ο ηγεμών πρέπει να δώσει την συγκατάθεσή του για νομοσχέδια που παρουσιάζονται σε αυτόν.

5. Ο ηγεμών πρέπει να δώσει την συγκατάθεσή του για τη διάλυση της Βουλής, με προτροπή του Πρωθυπουργού.

Οι παραπάνω αρμοδιότητες του ηγεμόνος έχουν ανάλογη ή και απόλυτη (περιπτώσεις 1., 3., 4., 5.) εφαρμογή στην Ελλάδα με τη διαφορά ότι ο ηγεμών έχει αντικατασταθεί από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, εφόσον το πολίτευμα της Ελλάδος είναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και όχι Βασιλευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, όπως στην Αγγλία.

²² I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.42.

(β) Συνθήκες που κυβερνούν το Υπουργείο και την υπουργική ευθύνη.

1. Το Υπουργείο πρέπει να έχει απόλυτη πλειοψηφία στην περίπτωση που δίνει τη συμβουλή του στην ηγεμονία και πρέπει να εμφανίζεται ενωμένο στη Βουλή. Ένα μέλος του υπουργείου που διαφωνεί με τους συναδέλφους του οφείλει να παραιτηθεί παρά να διαφωνήσει δημόσια με τη σύμφωνη γνώμη όλων των υπολοίπων μελών του Υπουργείου.

2. Η κυβέρνηση πρέπει να επιβάλλει την εύνοια της πλειοψηφίας του Οίκου των «Κοινών». Αν σταματήσουν να το απαιτούν, ο Πρωθυπουργός θα πρέπει να προτείνει τη διάλυση της Βουλής για να διεξαχθούν νέες εκλογές και να εκλεγεί μία νέα Κυβέρνηση.

3. Ο βουλευτής θα πρέπει να αποδεκτεί την ευθύνη του για εξουσιοδοτημένες ενέργειες υπαλλήλων του σε συγκεκριμένο τομέα του Υπουργείου του. Η ευθύνη του υπάγεται στην επίβλεψη της Βουλής και πρέπει να προστατεύει τους υπαλλήλους. Αν υπάρξει σοβαρή παράβαση εκ μέρους των βουλευτών, ο Υπουργός είναι εκείνος που θα πρέπει να παραιτηθεί.

(γ) Συνθήκες που κυβερνούν το Κοινοβούλιο.

1. Οι Λόρδοι θα πρέπει πάντοτε να υποτάσσονται στην εντολή των «Κοινών».

2. Μέτρα σχετικά με την Οικονομία πρέπει να παρουσιάζονται στο Κοινοβούλιο από κυβερνητικό Υπουργό.

3. Ο Πρόεδρος της Βουλής πρέπει να λειτουργεί ως όργανο «διαβουλεύσεων» και να συγκρατεί τα μεγαλύτερα κόμματα από το να χρησιμοποιούν το χρόνο των μικρότερων κομμάτων που προσπαθούν να παρουσιάσουν τις απόψεις τους.

4. Οι Βουλευτές θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στο Θρόνο, μέσω του Προέδρου της Βουλής.

5. Όλα τα πολιτικά κόμματα εκπροσωπούνται στη Βουλή.

6. Το Κοινοβούλιο θα πρέπει να συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά το χρόνο.

(δ) Συνθήκες που κυβερνούν τη δικαστική διαδικασία.

1. Οι δικαστικές διαδικασίες δεν πρέπει να συνιστούν διαφωνίες στο Κοινοβούλιο.

2. Η επαγγελματική συμπεριφορά του δικαστή δεν πρέπει να υπόκειται σε κριτική στο Κοινοβούλιο εκτός κι αν γίνει ουσιαστική πρόταση.

3. Ευγενείς που δεν είναι δικαστές δεν πρέπει να παρίστανται σε δικαστικές αποφάσεις στον Οίκο των Λόρδων.

(ε) Συνθήκες που κυβερνούν τη σχέση Ηνωμένου Βασιλείου και Κοινοπολιτειών.

1. Το Βρετανικό Κοινοβούλιο δεν πρέπει να νομοθετεί για μία ανεξάρτητη Κοινοπολιτεία, ακόμα κι αν η χώρα ήταν κάποτε αποικία της. Εξαιρούνται περιπτώσεις που το κράτος αποζητά και αποδέχεται μία τέτοια νομοθετική ρύθμιση.

2. Η ηγεμονεία ενεργεί σύμφωνα με τις συμβουλές της κυβερνήσεως μίας ανεξάρτητης Κοινοπολιτείας. Μία τέτοια συμβουλή υποβάλλεται προς τον Κυβερνήτη μίας τέτοιας

Κοινοπολιτείας, όπως συμβαίνει και στον αντιπρόσωπο της Βασίλισσας, και δίνεται από τον Πρωθυπουργό.

Ως συμπέρασμα των όσων αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, μπορεί να τεθεί ότι υπάρχουν διάφορα είδη συνθηκών και αυτά τα είδη έχουν διάφορες λειτουργίες. Μπορεί, λοιπόν, να ειπωθεί ότι κάποιες συνθήκες λειτουργούν ως φραγμοί για να εξασφαλιστεί η παρατήρηση των υπολοίπων.

▪ Η κυριαρχία του Κοινοβουλίου.

Η έννοια της κυριαρχίας σε γενικότερο πλαίσιο.

1. Η κοινοβουλευτική κυριαρχία εμπίπτει στη δυνατότητα του Κοινοβουλίου να νομοθετεί οποιοδήποτε νομοσχέδιο θεωρεί επιθυμητό. Επίσης η έννοια της κυριαρχίας αναφέρεται στη νομοθετική υπεροχή του Κοινοβουλίου, εφόσον η νομοθεσία θεωρείται ότι αποτελεί την ανώτατη πηγή νόμου στο Ηνωμένο Βασίλειο.

2. Όταν η χώρα έχει γραπτό Σύνταγμα, το Σύνταγμα της θεωρείται ανώτερο και θεμελιώδες. Με άλλα λόγια, το Σύνταγμα είναι η νομική πηγή της κυβερνητικής εξουσίας, συμπεριλαμβανομένης της νομοθετικής εξουσίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο, βέβαια, δεν έχει γραπτό Σύνταγμα. Ως εκ τούτου, η κοινοβουλευτική κυριαρχία αναφέρεται ως ο μοναδικός θεμελιώδης νόμος του Βρετανικού «Συντάγματος», αφού χωρίς την ύπαρξη της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας δεν θα μπορούσε το «Σύνταγμα» να έχει νομική βάση.

Η κλασσική θεωρία της έννοιας της κυριαρχίας.

Η πρώτη κλασσική ανάλυση πραγματοποιήθηκε και δημοσιεύτηκε από τον A.V. Dicey. Αυτός υποστήριξε ότι η έννοια της κυριαρχίας περιλαμβάνει δύο επιμέρους ενότητες, την θετική και την αρνητική.

1. Κάθε νομοθετική πράξη του Κοινοβουλίου, η οποία νομοθετεί ένα νέο νόμο ή τροποποιεί έναν υπάρχοντα νόμο, πρέπει να εφαρμόζεται από τα δικαστήρια.

2. Δεν υπάρχει άτομο ή οργανισμός που να μπορεί να «νομοθετεί» και οι «νόμοι» του να υπερισχύουν της νομοθετικής πράξης του Κοινοβουλίου.

Η θετική έννοια της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας εστιάζεται στο εξής γεγονός. Υπάρχουν πολλές δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες αποδεικνύουν ότι τα δικαστήρια αποδέχονται και εφαρμόζουν τις κοινοβουλευτικές πράξεις ως νόμους. Τα δικαστήρια, λοιπόν, δεν είναι ικανά να αμφισβητήσουν μία κοινοβουλευτική πράξη. Με άλλα λόγια, αν μία νομοθετική ρύθμιση θεσμοθετηθεί, τα δικαστήρια θα πρέπει να την εφαρμόσουν, χωρίς να αμφισβητήσουν τη λειτουργικότητά της και τον τρόπο θεσμοθέτησής της (**Martin v O' Sullivan (1982)**)²³.

²³ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.47.

Η αρνητική έννοια της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας εστιάζεται στην ερευνητική θεώρηση της αρχής που θεμελιώσε ο Dicey. Ο Dicey θεμελιώσε την αρχή ότι κανένας κανόνας δεν μπορεί να υπερισχύσει της κοινοβουλευτικής ρύθμισης. Για να εξακριβωθεί η ορθότητα αυτής της αρχής, θα πρέπει να εξεταστούν δικαστικές αποφάσεις, μέσω των οποίων νόμοι συγκρούστηκαν με κοινοβουλευτικές ρυθμίσεις. Αν θεμελιωτής αυτής της αρχής έχει δίκιο, τότε οι κοινοβουλευτικές ρυθμίσεις θα πρέπει πάντοτε να υπερισχύουν εκάστου κανόνα.

Υποθέσεις όπου οι κοινοβουλευτικές ρυθμίσεις συγκρούστηκαν με άλλους κανόνες.

(α) *Κοινό Δίκαιο*. Έχει θεμελιωθεί ότι μία κοινοβουλευτική ρύθμιση υπερισχύει ενός κανόνα του Κοινού Δικαίου, ακόμη κι όταν κάποιος προσπαθεί να προστατεύσει ένα θεμελιώδες δικαίωμα (**R v Jordan (1963)**)²⁴. Έχει, επίσης, υποστηριχθεί ότι μία νομοθετική ρύθμιση μπορεί να τροποποιήσει κανόνες του Κοινού δικαίου με ανασκοπική ισχύ. Ως εκ τούτου, η κοινοβουλευτική πράξη του 1965 που ρυθμίζει τις γενόμενες καταστροφές σε καιρο πολέμου τροποποίησε τον κανόνα με ανασκοπική ισχύ που υποστηρίχθηκε στην υπόθεση **Burmah Oil (1965)**²⁵.

(β) *Διεθνές Δίκαιο*. Στην υπόθεση **Cheney v Conn (1968)**²⁶ υποστηρίχθηκε ότι οι υποχρεώσεις, που επιβάλλονται με τη διεθνή συνθήκη του Ηνωμένου Βασιλείου, δεν είναι δυνατόν να επικαλούνται για να υπαρξει «αποχώριση» από το πεδίο εφαρμογής συγκεκριμένης κοινοβουλευτικής ρύθμισης. Η κοινοβουλευτική ρύθμιση πρέπει να υπερισχύει.

(γ) *Πραξεις των εκτελεστικών οργάνων*. Αυτή η περίπτωση συναντάται είτε όσον αφορά το βασιλικό προνόμιο, είτε όσον αφορά νομοθετική εξουσία.

Στην υπόθεση **Attorney-General v De Keyser's Royal Hotel Ltd (1920)**²⁷, υποστηρίχθηκε ότι όταν η νομοθεσία συγκρούεται με ή μειώνει προνομιακή εξουσία, η νομοθετική ρύθμιση πρέπει να εφαρμόζεται και πρέπει να υπερισχύει του προνομίου.

Στην υπόθεση **Attorney-General v Wiltshire United Dairies Ltd (1920)**²⁸, υποστηρίχθηκε ότι το εκτελεστικό δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει την εξουσία, που του έχει παράσχει η νομοθετική ρύθμιση του 1914, για να εξαγγείλει την εφαρμογή ενός φόρου, ενώ η εφαρμογή του δεν έχει εξουσιοδοτηθεί από τη νομοθετική ρύθμιση και ήταν ενάντια στο γενικό κανόνα ότι ο θρόνος δεν είναι σε θέση να επιβάλλει φορολογική ρύθμιση, χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου.

²⁴ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.48.

²⁵ Hilaire Barnett, Constitutional and Administrative Law, London, 1997, σελ.215.

²⁶ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.48.

²⁷ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.48.

²⁸ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.48.

(δ) *Κοινοβουλευτικές επιλύσεις και λοιποί κανόνες*. Η πιο σχετική υπόθεση που αναλογεί σε αυτή την περίπτωση είναι η υπόθεση **Bowler v Bank of England(1913)**²⁹. Τον Απρίλιο του 1912, ο Οίκος των «Κοινών» επέβαλε φορολογία εισφορών σε μετοχές. Μία νομοθετική ρύθμιση που θεμελιώνει αυτή την απόφαση θεσμοθετήθηκε τον Αύγουστο. Το δικαστήριο υποστήριξε ότι η Τράπεζα δεν είχε τη δυνατότητα να αφαιρεί φόρο εισφορών της περιόδου μεταξύ των μηνών Απριλίου και Αυγούστου, αφού ο νέος νόμος νόμος ίσχυσε με την εφαρμογή της νομοθετικής ρύθμισης.

Πότε δύο νομοθετικές πράξεις συγκρούονται.

Μία περίπτωση είναι μία νομοθετική ρύθμιση να συγκρούεται με άλλη που προηγείτο αυτής. Στην υπόθεση **Ellen Street Estates Ltd v Minister of Health(1934)** υποστηρίχθηκε ότι όταν μία νομοθετική ρύθμιση συγκρούεται με μία άλλη νομοθετική ρύθμιση υπερισχύει εκείνη που θεσμοθετήθηκε μεταγενέστερα. Επιπλέον, η προγενέστερη νομοθετική ρύθμιση πρέπει να θεωρηθεί ότι τροποποιήθηκε μέχρι το βαθμό που δεν ανταποκρινόταν σε εκείνα που θέσπιζε η μεταγενέστερη νομοθετική ρύθμιση.

▪ **Πιθανοί περιορισμοί στην Κοινοβουλευτική κυριαρχία.**

Περιοριστική νομοθεσία.

Στη συνταγματική θεωρία, είναι πιθανόν να υπάρχει περιοριστική νομοθεσία, δηλαδή περιορισμός στην ικανότητα να κάνει κάποιος νόμιμα κάποιες ενέργειες ή να θεσπιστεί συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση. Γενικότερα, αυτή η περίπτωση μπορεί να έχει τρεις πιθανές εκδοχές:

(α) *Γραπτό Σύνταγμα*. Η χώρα που έχει γραπτό σύνταγμα, το Σύνταγμα είναι η ανώτατη, η θεμελιώδης πηγή του νόμου και τα όργανα της νομοθετικής εξουσίας απολαμβάνουν το δικαίωμά τους να νομοθετούν μέσω της εξουσίας που έχει καθιερώσει το Σύνταγμα. Αυτή η συνταγματική ρύθμιση περιορίζει τα νομοθετικά όργανα και τους απαγορεύει να ενεργούν πέρα από την εξουσία που τους δίδεται από το Σύνταγμα.

(β) *Αποικιακή Νομοθεσία*. Πολλές αποικίες έχουν τη δική τους νομοθεσία. Στην περίπτωση της Βρετανικής Αποικιοκρατίας, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία ήταν αποικίες της, εωσότου απέκτησαν την πλήρη ανεξαρτησία τους, το 1931. Σε αυτές τις χώρες, τα νομοθετικά όργανα δεν είχαν τη δυνατότητα να θεσπίσουν αυτοτελώς νομοθεσίες, αφού το Βρετανικό Κοινοβούλιο δεν τους είχε εναποθέσει τέτοιου είδους εξουσία, κατά τη διάρκεια που εγκαθιδρύθηκε η αποικιοκρατία της Μεγάλης Βρετανίας σε αυτές τις χώρες.

(γ) *Διεθνές Δίκαιο και Οργανισμοί*. Είναι δυνατόν το διεθνές δίκαιο να υπερισχύει του εθνικού. Συγκεκριμένα,

²⁹ I.N., Stevens, Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993, σελ.48.

έχει επικρατήσει ότι νόμοι που έχουν θεσμοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπερσχύουν των εθνικών, συμπεριλαμβανομένων και νομοθετημάτων που έχουν θεσμοθετηθεί από το Βρετανικό Κοινοβούλιο.

Η θέση του Ηνωμένου Βασιλείου.

Εφόσον το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει γραπτό Σύνταγμα, δεν είναι αποικία και δεν αναγνωρίζει την ανωτερότητα του διεθνούς δικαίου έναντι του εθνικού ούτε των διεθνών οργανισμών, δεν συγκαταλέγεται σε καμμία από τις προαναφερθείσες περιπτώσεις νομοθετικών περιορισμών. Θεωρητικά δεν υπάρχει κανένας περιορισμός όσον αφορά στην κοινοβουλευτική ικανότητα και το Κοινοβούλιο είναι σε θέση να νομοθετεί ακόμη και νόμους που αντικαθιστούν παλαιότερες νομοθετικές ρυθμίσεις. Βέβαια, εάν το Κοινοβούλιο έχει τη δυνατότητα να νομοθετεί δίχως περιορισμούς, τότε θα είναι σε θέση να θεσμοθετεί νόμους που δε θα είναι δυνατόν να ανακληθούν από το επόμενο Κοινοβούλιο. Το γεγονός ότι στην πραγματικότητα δεν είναι σε θέση να το πράξει, αποτελεί έναν αντικειμενικό περιορισμό στην κοινοβουλευτική κυριαρχία. Πρακτικά, τα βρετανικά δικαστήρια ότι περιορισμοί που αφορούν στο περιοχόμενο των νόμων έχουν δημιουργηθεί από το Κοινοβούλιο, με δύο τρόπους, τα νομοθετήματα της Ένωσης-η Μ.Βρετανία αποτελείται από την Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και τη Βόρεια Ιρλανδία-και την παραχώρηση ανεξαρτησίας στα διάφορα όργανα.

▪ **Συγκριτικός έλεγχος του Ελληνικού Συντάγματος και του Αγγλικού Εθιμικού.**

Μία από τις διαφοροποιήσεις του Αγγλικού «Συντάγματος» με το Ελληνικό Σύνταγμα είναι όσον αφορά στη διάκριση των εξουσιών. Στην Ελλάδα, η διάκριση των εξουσιών έχει σημαίνοντα ρόλο και ακολουθείται σε υπέρμετρο βαθμό σε σχέση με την Ηνωμένο Βασίλειο, όπου οι διάκριση των εξουσιών δεν υφίσταται. Στην Ελλάδα σε μία χώρα με γραπτό Σύνταγμα, η αρχή της διάκρισης των εξουσιών αποτελεί συνταγματικό θεματοφύλακα της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και συνταγματική αρχή από την οποία αποκλίσεις είναι δυνατόν να επέλθουν σύμφωνα με ρητή συνταγματική πρόβλεψη.

Αντιθέτως, στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεν επικρατεί η ίδια κατάσταση ως προς την αντιμετώπιση της αρχής των εξουσιών. Εφόσον, το γραπτό Σύνταγμα είναι ανύπαρκτο, είναι λογικό από αυτό το πραγματικό γεγονός να απορρέει και η έλλειψη κυριαρχίας της αρχής της διάκρισης των εξουσιών. Στη Μ.Βρετανία, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου ένα μέλος της Κυβέρνησης να είναι ταυτόχρονα μέλος και κάποιου άλλου οργάνου ή μία συγκεκριμένη λειτουργία να ασκείται από δύο διαφορετικά όργανα. Υπάρχει, λοιπόν μεταξύ των εξουσιών τέτοιο «κενό» που είναι δυσδιάκριτη η

διάκριση μεταξύ των εξουσιών.Επιπλέον, στο Ηνωμένο Βασίλειο επικρατεί η αντίληψη ότι η διάκριση των εξουσιών θα οδηγούσε σε καθεστώς δικτατορίας, διότι έχουν συγκεντρωθεί πολλές ειδικές αρμοδιότητες στην Κυβέρνηση και τα άλλα όργανα έχουν αποκλειστικά γενικό ρόλο να επιτελέσουν.

Ένα άλλο ζήτημα στο οποίο υπάρχει διαφοροποίηση, όσον αφορά στην αντιμετώπισή του από τις δύο αυτές χώρες είναι η πρακτική σημασία του εθίμου.

Στην Μ.Βρετανία ισχύει ότι έθιμο είναι συνταγματικός κανόνας που σχηματίζεται λόγω μακράς και ομοιόμορφης εφαρμογής με πεποίθηση δικαίου, συμπληρώνοντας γνήσια κενά των διατάξεων του Συντάγματος.

Στην ελληνική έννομη τάξη επικρατεί η θεωρία του «συμπληρώματος, όσον αφορά στο έθιμο.Με άλλα λόγια, το συνταγματικό έθιμο έχει τη θέση συμπληρωματικού και όχι τροποποιητικού κανόνα δικαίου.

Η αντίθεση των δύο χωρών όσον αφορά στη λειτουργία του εθίμου εγκείται στο γεγονός ότι, ενώ η Ελλάδα χρησιμοποιεί το συνταγματικό έθιμο ως συμπληρωματικό στοιχείο του Συντάγματος, το έθιμο στο Ηνωμένο Βασίλειο κατέχει θέση αντίστοιχη με εκείνη των συνταγματικών διατάξεων, εφόσον ελλείπει η ύπαρξη γραπτού συνταγματικού δικαίου.

Οι συνθήκες του πολιτεύματος αποτελούν έναν επιπλέον πόλο έλξης συγκρίσεων ανάμεσα στις δύο ευρωπαϊκές χώρες.Είναι απόλυτα παραδεκτό ότι οι συνθήκες του πολιτεύματος διαμορφώνονται στο πλαίσιο της συνταγματιπολιτικής πρακτικής.Βέβαια, ο θεσμός αυτός αποτελεί έκφραση του βρετανικού συστήματος, εφόσον η Μ.Βρετανία είναι τόπος γένεσης αυτού του θεσμού.Ο ρόλος τους είναι πλέον σημαντικός, διότι, εφόσον οι συνθήκες του πολιτεύματος αποτελούν κανόνες της ηθικής και της ευπρέπειας, ταυτίζονται με την κοινωνικοπολιτική ατμόσφαιρα που επικρατούσε στην Μ.Βρετανία την εποχή της δημιουργίας τους και στο ευρύτερο κλίμα που επικρατεί στο Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω της ανυπαρξίας συνταγματικού κειμένου.Οι συνθήκες του πολιτεύματος παρά το γεγονός ότι είναι προνομιακοί κανόνες και ως εκ τούτου δεν έχουν νομική ισχύ, ως προς την ουσία τους έχουν νομική βάση και μαζί με τα έθιμα συμπληρώνουν τα κενά που υφίστανται λόγω της συνταγματικής ανυπαρξίας και ελλειπούς εφαρμογής της αρχής της διάκρισης των εξουσιών.

Επιπλέον, στην Μ.Βρετανία, η παραβίαση των συνθηκών του πολιτεύματος αποτελούν παραβίαση νόμου.Αν, εντούτοις, δεν δοθεί η απαραίτητη προσοχή στις συνθήκες, η Βουλή είναι δυνατόν να αλλάξει το νόμο για να μην υπάρξει υπερκείμενη παραβίαση του νόμου.

Αντιθέτως, στην Ελλάδα,οι συνθήκες του πολιτεύματος κατέχουν εξέχουσα θέση, αλλά, θεωρούνται ότι κατέχουν θέση βοηθητικών κανόνων στη λειτουργία του πολιτεύματος

και διατηρούν τη θέση των προνομιακών κανόνων, εφόσον κάθε παραβίασή τους δεν αποτελεί νομοθετική παράβαση και κατά συνέπεια δεν τίθεται θέμα ευθύνης. Αυτό το γεγονός οφείλεται στο ότι στην Ελλάδα υπάρχει Σύνταγμα που διασφαλίζει απόλυτα τυχόν παραβίαση διατάξεων νομοθετικών ρυθμίσεων, εφόσον έχει πρωτεύοντα ρόλο στην ελληνική έννομη τάξη και η αρχή της διάκρισης των εξουσιών έχει διαπραγματεύσιμο και σημαίνοντα ρόλο στην ελληνική τάξη πραγμάτων.

Ένα άλλο ζήτημα που έχει αντιθετική ισχύ στις δύο χώρες είναι αν η νομολογία αποτελεί τυπική πηγή δικαίου. Το αγγλοσαξωνικό δίκαιο αναγνωρίζει σημαίνουσα θέση στη νομολογία. Αντιθέτως, στην Ηπειρωτική Ευρώπη επικρατεί η αντίληψη ότι η νομολογία δεν αποτελεί πηγή δικαίου. Η θέση που έχει η νομολογία στο δίκαιο της Ηπειρωτικής Ευρώπης είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής της διάκρισης των εξουσιών. Είναι απόλυτα παραδεκτό ότι η αρχή αυτή στηρίζεται στην παραδοχή ότι για τις τρεις λειτουργίες του Κράτους υπάρχουν διαφορετικοί φορείς. Συγκεκριμένα, τα δικαστήρια επέχουν θέση οργάνου που εφαρμόζει και δεν θεσπίζει νόμους. Η μοναδική εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα είναι το άρθρο 100 παρ.ε του Συντάγματος που αφορά στη νομοθετική εξουσία του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η λειτουργία που ασκεί η απονομή της δικαιοσύνης στην διάπλαση του δικαίου είναι καταλυτική. Στη νομική πράξη, οι δικαστές συμβουλεύονται ή κατά περιπτώσεις ακολουθούν προηγούμενες αποφάσεις ανωτέρων δικαστηρίων, όταν ανακύπτει ίδιο θέμα. Ο ουσιαστικός ρόλος αυτής της διαδικασίας είναι η «παραγωγή δικαίου». Η δικαιοπλαστική εξουσία των δικαστών συμπληρώνει κατά κάποιο τρόπο τα κενά του δικαίου και ανάγεται σε εγαρμωστέα ύλη των γενικών ρητρών του δικαίου. Παράλληλα, ο δικαστής ασκεί το ρόλο του ελεγκτή της συνταγματικότητας των νόμων και έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί να εφαρμόσει διατάξεις που θεωρεί ότι είναι αντισυνταγματικές. Βέβαια, και το γεγονός που εμφανίζεται στην Ηπειρωτική Ευρώπη, σύμφωνα με το οποίο ο δικαστής, σε κάθε υπόθεση ερμηνεύει κατά τρόπο γενικό το νόμο και έπειτα αξιολογικά κρίνει για τη συγκεκριμένη περίπτωση, στην ουσία, δηλαδή, «νομοθετεί», αποτελεί απόκλιση από τον γενικό κανόνα που επικρατεί στο χώρο της Ηπειρωτικής Ευρώπης.

Τέλος, ένα τελευταίο ζήτημα, που τίθεται συγκριτικά με το ποία κατάσταση επικρατεί στις δύο χώρες, αφορά στους περιορισμούς που ισχύουν στην Κοινοβουλευτική κυριαρχία. Σε χώρες, όπως η Ελλάδα, που έχουν γραπτό Σύνταγμα, το Σύνταγμα αποτελεί τη θεμελιώδη μορφή του νόμου. Ως εκ τούτου, τα δικαστικά όργανα απολαμβάνουν την εξουσία να «νομοθετούν» προερχόμενη από το Σύνταγμα.

Εν αντιθέσει, στο Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω του γεγονότος μη ύπαρξης γραπτού Συντάγματος, η Κοινοβουλευτική κυριαρχία ανθεί και επηρεάζει την συνταγματικοπολιτική σκηνή.

▪ Συμπεράσματα-Απόψεις.

Οι διαφοροποιήσεις που υφίστανται μεταξύ του Ελληνικού Συντάγματος και του Αγγλικού (εθιμικού) «Συντάγματος» είναι εμφανείς και διαθέτουν γόνιμο έδαφος για κριτική.

Οι διάφορες κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις που έλαβαν μέρος στο κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι των δύο αυτών χωρών, οι επιρροές που δέχτηκαν από άλλες χώρες, όπως η Γαλλία και η Αμερική, οι οποίες είχαν πιο άμεση και ταχεία εξέλιξη, όσον αφορά στις κοινωνικές και πολιτικές πτυχές της ζωής, καθώς και η διαφορά νοοτροπίας και συνηθειών οδήγησαν στη διαφοροποίηση των δύο Συνταγμάτων.

Ο σκοπός αυτής της εργασίας δεν είναι κριτική των δύο Συνταγμάτων, εστιαζόμενη στο πιο είναι σωστό και πιο λάθος, αλλά η κριτική προσέγγιση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων και τρόπος που το καθένα από τα συνταγματικά πρότυπα επενεργούν στο κοινωνικοπολιτικό και συνταγματικό γίγνεσθαι των δύο χωρών αντίστοιχα.

Ως εκ τούτου το Σύνταγμα της Ελλάδος, λόγω της γραπτής του υπόστασης, είναι πιο συγκεκριμένο και λιγότερο ανεκτό και προσεγγίσιμο σε παραβιάσεις και αναθεωρήσεις, οι οποίες (αναθεωρήσεις) επιτυγχάνονται, όταν το αποτέλεσμα που θα επιφέρουν είναι δημιουργικό, και θα οδηγήσει σε απτές και θεμελιώδεις αλλαγές, όπως το Σύνταγμα του 1911. Το Σύνταγμα του 1911 αποτέλεσε το εναρκτήριο σάλπισμα για την *expressis verbis* καθιέρωση του κοινοβουλευτικού συστήματος, της αρχής της διατήρησης και της αρχής της δεδηλωμένης.

Επιπλέον η επικράτηση στην Ελλάδα της αρχής της διάκρισης των εξουσιών θεμελιώσε την πορεία που είχε χαραχτεί το ελληνικό Σύνταγμα και υπήρξε ο καθοδηγητής για τη νομοθέτηση διατάξεων που αφορούν τη λειτουργία της αρχής της διάκρισης των εξουσιών.

Στην απέναντι όχθη βρίσκεται το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο έχει άγραφο «Σύνταγμα». Η ύπαρξη αυτού του «είδους» του Συντάγματος προσδίδει στην συνταγματική πτυχή της ολοκληρωμένης «προσωπικότητας» του Ηνωμένου Βασιλείου έναν πιο ελαστικό χαρακτήρα. Επιπλέον, η κατά ένα μέρος εφαρμογή της αρχής της διάκρισης των εξουσιών εναποθέτει παραδείγματα χάριν αρμοδιότητες και στους βουλευτές και στα δικαστήρια να εξετάζουν τη συνταγματικότητα των νόμων. Αυτή η ατελής εφαρμογή της αρχής διάκρισης των εξουσιών δημιουργεί προβλήματα γιατί δεν προσδιορίζει τις αρμοδιότητες του κάθε οργάνου, με αποτέλεσμα το κάθε

όργανο να εμπλέκεται στη θεωρητική τουλάχιστον αρμοδιότητα του άλλου οργάνου και να υφίσταται ένα είδος σύγκρουσης εξουσιών και αρμοδιοτήτων.

Είναι, νομίζω αναφρησβήτητο ότι αυτός ο διαχωρισμός των εξουσιών δημιουργήθηκε για την εξυπηρέτηση κάποιου σκοπού. Η οικονομία χρόνου που επιτελεί είναι ένας αυτοσκοπός. Εφόσον κάθε όργανο ασχολείται με συγκεκριμένες αρμοδιότητες, δεν χρειάζεται να τις παραμελεί προς χάριν κάποιων άλλων αρμοδιοτήτων που δεν ανήκουν στο εύρος των εξουσιών που έχει αναλάβει. Επιπλέον, κάθε όργανο έχει συγκεκριμένες γνώσεις και αυτές καλείται να επικαλεστεί, ούτως ώστε να μπορέσει να φέρει εις πέρας τις αρμοδιότητες που έχει αναλάβει και να μην τεθεί εκτός αρμοδιότητας, λόγω του λάθους που μπορεί να επιφέρει τυχόν έλλειψη γνώσης του αντικειμένου.

Είναι, βέβαια, γεγονός ότι μέσω μίας εξουσίας που κατέχει ένα όργανο, μπορεί το ίδιο όργανο να κληθεί να αναφέρει την άποψή του και να επιφέρει μία τελική κρίση επί του αντικειμένου που έχει κληθεί να επεξεργαστεί. Παραδείγματος χάριν, το δικαστήριο δεν θεσμοθετεί, αλλά εφαρμόζει τους νόμους. Αν, όμως, κληθεί να εξετάσει όλες τις παραμέτρους του εκάστοτε νόμου και να κρίνει ποία ισχύει στη συγκεκριμένη περίπτωση που εξετάζει, ή αν είναι αντισυνταγματικός μπορεί δεν τον εφαρμόσει και εκδώσει μία απόφαση επί του νόμου και εφαρμόσει κάποιον άλλο νόμο, τότε θεωρείται ότι κατά κάποιο τρόπο «θεσπίζει» νόμο. Σε αυτή την περίπτωση, υφίσταται υποχρεωτική «υπέρβαση» εξουσίας.

Εντούτοις, υπάρχουν και περιπτώσεις, κατά τις οποίες τα όργανα αναρμοδίως και καθ' υπέρβαση των εξουσιών που τους έχει εναποθέσει το Σύνταγμα παρεμβαίνουν στις εξουσίες άλλων οργάνων, είτε διότι αυτά τα ίδια τα παρεμβαίνοντα όργανα παρερμηνεύουν τις συνταγματικές διατάξεις, είτε διότι αρέσκονται στην εξουσία.

Συμπερασματικά, το Σύνταγμα είναι ένα μέσο οριοθέτησης των αρχών που διέπουν μία κοινωνία ελεύθερων και ανεξάρτητων πολιτών. Όσο πιο σταθερές είναι οι βάσεις αυτού του οικοδομήματος που ονομάζεται Σύνταγμα, τόσο γερές θα είναι και οι βάσεις ενός φιλελεύθερου και ανεξάρτητου και δημοκρατικού κράτους. Είτε είναι Σύνταγμα που αποτελείται από συνταγματικές διατάξεις που έχουν συνταχθεί γραπτώς, είτε είναι Σύνταγμα που το «σώμα» του αποτελείται από κανονιστικές πράξεις, κανόνες δικαίου είναι το ίδιο έγκυρα και αποτελεσματικά. Εξαρτάται, πλήρως, από τα όργανα του Κράτους και από τους πολίτες να μην δίνουν λάθος περιεχόμενο στις συγκεκριμένες διατάξεις και να μην υπερβαίνουν τις εξουσίες και τα δικαιώματα αντίστοιχα που έχουν δωθεί σε αυτά. Είναι, βέβαια, δεδομένο πως ένα γραπτό Σύνταγμα είναι πιο συγκεκριμένο και πιο αδιάβλητο από ένα άγραφο «Σύνταγμα» που στηρίζεται σε εθιμοτυπικούς κανόνες, σε συνθήκες

πολιτεύματος και στο δεδικασμένο των αποφάσεων. Εξαρτάται, όμως από το Κράτος να προσδώσει τη δεδομένη αξία στο Σύνταγμα, ώστε ανεξάρτητα από το «είδος» του να είναι το ίδιο σεβαστό και αδιάβλητο.

Παράθεση Αγγλικής Νομολογίας και Περίληψη Αποφάσεων.

1. **Entick v Carrington(1765)**. Σε αυτήν την υπόθεση ο Κυβερνητικός Γραμματέας εξέδωσε ένταλμα ερεύνας και δήμευσης της περιουσίας του ενάγοντος. Στο ένταλμα δεν αναγραφόταν καμμία συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη, αλλά ο Κυβερνητικός Γραμματέας υποστήριξε ότι, επειδή υπήρχαν υπόνοιες για ύποπτες δραστηριότητες, η ομαλή διαδικασία δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί. Το δικαστήριο απέρριψε το αίτημα, υποστηρίζοντας ότι το εμπράγματο δίκαιο ήταν το αρμόζον δίκαιο και σύμφωνα με αυτό θα μπορούσε μόνο να θεμελιωθεί παράνομη πράξη σε αυτήν την περίπτωση.

2. **Law v Llewellyn(1906)**. Αυτή η απόφαση αφορούσε στο άσυλο των δημόσιων λειτουργιών. Υποστηρίχθηκε ότι οι δημόσιοι λειτουργοί απολαμβάνουν ασυλία, όταν ενεργούν με τη δικαστική τους αρμοδιότητα.

3. **Bowler v Bank of England(1913)**. Τον Απρίλιο του 1912 ο Οίκος των «Κοινών» συγκλήθηκε και αποφάσισε να επιβάλλει φόρο εσόδων σε μερίσματα κεφαλαίων. Η νομοθετική ρύθμιση πέρασε τον Αύγουστο. Το δικαστήριο απεφάνθη ότι η Τράπεζα της Αγγλίας δεν είχε τη δικαιοδοσία να αφαιρέσει φόρο εσόδων μεταξύ των μηνών Απριλίου-Αυγούστου, εφόσον το μήνα Αύγουστο τέθηκε σε ισχύ η συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση.

4. **Attorney-General v De Keyzers Royal Hotel Ltd(1920)**. Σε αυτήν την υπόθεση το δικαστήριο έκρινε ότι, όταν ένας νόμος συγκρούεται ή μειώνει την δύναμη ενός προνομιακού κανόνα-περίπτωση που το Κράτος πρέπει να αποζημιώνει τον ιδιοκτήτη ξενοδοχείου, όταν επιτάσσει το ξενοδοχείο του σε καιρό πολέμου-ο νόμος πρέπει να εφαρμόζεται και να είναι υπεράνω του προνομιακού κανόνα.

5. **Attorney-General v Wiltshire United Dairies Ltd(1920)**. Το δικαστήριο σε αυτήν την υπόθεση έκρινε ότι η διοικητική εξουσία δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιεί την εξουσία που της έχει παραχωρηθεί, σύμφωνα με νομοθετική ρύθμιση του 1914 (**Defense of the Realm (Consolidation) Act 1914**). Ο λόγος που τίθεται σε αχρηστία αυτή η εξουσία των διοικητικών οργάνων είναι ότι η χρησιμοποίησή της με σκοπό να επιβάλλουν φόρο αντίκειται στη νομοθετική ρύθμιση, αυτή καθεαυτή και είναι αντίθετη προς τον γενικό κανόνα ότι ο θρόνος μπορεί να μην είναι σε θέση να επιβάλλει φορολογική ρύθμιση, αν δεν έχει εξουσιοδότηση από το Κοινοβούλιο.

6. **Ellen Street Estates Ltd v Minister of Health(1934)**. Σε αυτήν την υπόθεση υποστηρίχθηκε ότι όταν μία νομοθετική ρύθμιση συγκρούεται με κάποια άλλη, η μεταγενέστερη επικρατεί της προγενέστερης. Επιπλέον, η προγενέστερη νομοθετική ρύθμιση πρέπει να θεωρείται ότι έχει εμέσως αναθεωρηθεί, τουλάχιστον στο επίπεδο που ήταν σε αντίθεση με την μεταγενέστερη. Αυτός ο θεσμός της εμέσου αναθεώρησης θεωρείται ότι αποτελεί μία παρεπόμενη συνέπεια της Κοινοβουλευτικής κυριαρχίας.

7. R v Bolam, ex.p.Haigh(1949). Σε αυτήν την υπόθεση υποστηρίχθηκε ότι, από την έκδοση της νομοθετικής ρύθμισης περί την προσβολή του δικαστηρίου του 1981, ισχύει ότι ίσχυε και πριν από τη θεσμοθέτησή της. Πριν τη νομοθετική ρύθμιση του 1981 ήταν φανερό ότι μία δημοσίευση, η οποία έκρινε συγκεκριμένα σημεία μίας ποινικής υπόθεσης πριν την τελική έκβαση της δίκης και κατά αυτόν τον τρόπο επηρέαζε τους ενόρκους στην λήψη των αποφάσεών τους, ήταν αξιόποινη πράξη σύμφωνα με τον κανόνα της αυστηρής ποινικής ευθύνης (*strict liability rule*). Το αυτό ισχύει και μετά την έκδοσή της.

8. R v Jordan(1963). Το δικαστήριο έκρινε ότι, ακόμα κι αν ο εναγόμενος ήταν σωστός στο να θεωρήσει ότι σύμφωνα με το κοινό δίκαιο είχε δικαίωμα λόγου-έκφρασης, αυτό το δικαίωμα έχανε την ισχύ του σύμφωνα με τη νομοθετική ρύθμιση του 1967 περί φυλετικών διακρίσεων.

9. Burman Oil Company v Lord Advocate(1965). Σε αυτήν την υπόθεση η νομοθετική ρύθμιση του 1965 περί αποζημίωσης λόγω πολέμου απέρριψε την απόφαση του ανωτάτου δικαστηρίου. Το 1942, τα βρετανικά στρατεύματα κατέστρεψαν εγκαταστάσεις πετρελαίου στο Ρανγκούν, με την προοπτική να εμποδίσουν τους Γιαπωνέζους να τις καταλάβουν. Η Κυβέρνηση κατέβαλε μία *ex gratia* αποζημίωση τεσσάρων εκατομμυρίων λιρών στην εταιρία. Η εταιρία από την πλευρά της μήνυσε την Κυβέρνηση για απώλεια που ανερχόταν σε ύψος τριάντα ενός εκατομμυρίων και αυτό το ποσό ζήτησε ως αποζημίωση. Το δικαστήριο έκρινε ότι ο θρόνος είχε ήδη πληρώσει αποζημίωση στην εταιρία. Η κυβέρνηση προέβη σε ψήφιση της νομοθετικής ρύθμισης του 1965 για να αποδυναμώσει τελείως την ισχύ της παραπάνω απόφασης του δικαστηρίου. Αυτή η υπόθεση αποτελεί παράδειγμα της αναδρομικότητας των νόμων όσον αφορά συγκεκριμένες αποφάσεις του Κοινοβουλίου.

10. Cheney v Conn(1968). Το δικαστήριο έκρινε ότι οι διεθνείς συμβάσεις του Ηνωμένου Βασιλείου δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν εις βάρος μίας νομοθετικής ρύθμισης. Η νομοθετική ρύθμιση υπερτερεί αυτών.

11. Sirross v Moore(1975). Σε αυτήν την υπόθεση, το δικαστήριο έκρινε ότι η ασυλία υφίσταται ως δικαίωμα για όλους τους δικαστές όσον αφορά στην ευθύνη που έχουν για πράγματα που λέγονται ή γίνονται κατά τη διάρκεια πολιτικών και ποινικών υποθέσεων, εφόσον, βέβαια, ενεργούν μέσα στα πλαίσια της δικαιοδοσίας τους.

12. Attorney-General v Jonathan Cape(1976). Σε αυτήν την υπόθεση το δικαστήριο ήρθε πολύ κοντά στο να εφαρμόσει μία συνθήκη αδικαιολόγητα. Ο εκδοτικός οίκος *Jonathan Cape* αποδέχτηκε να δημοσιεύσει τα απομνημονεύματα κάποιου πρώην Υπουργού σε συνέχειες. Επειδή αυτά τα απομνημονεύματα περιείχαν λεπτομέρειες από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του υπουργικού Συμβουλίου, στις οποίες ο πρώην Υπουργός είχε συμμετάσχει, ο Γενικός Γραμματέας απηγόρευσε στον

εκδοτικό οίκο να τα εκδόσει. Το δικαστήριο έκρινε ότι σύμφωνα με μία συνθήκη περί ευθύνης υπουργών, οι Υπουργοί έχουν ευθύνη προστασίας του απορρήτου των συνεδριάσεων. Αυτή η επιγενόμενη έκδοση θα έθετε σε κίνδυνο αυτήν την υποχρέωση των Υπουργών και θα εθεωρείτο παράβαση του κανόνα δικαίου (της συνθήκης). Αποτέλεσμα αυτής της παράβασης θα ήταν περιοριστική διαταγή έκδοσης των απομνημονευμάτων στον εκδοτικό οίκο. Βέβαια, αυτή η περιοριστική διαταγή από τον Γενικό Γραμματέα δεν είναι πάντοτε απαραίτητη. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση που τα απομνημονεύματα αναφέρονταν σε πρακτικά συνεδριάσεων πέρα των δέκα ετών δεν μπορεί να υπάρξει λόγος παράβασης της συγκεκριμένης συνθήκης, αφού δεν θα τίθονταν σε κίνδυνο το λεγόμενο απόρρητο των υπουργικών συνεδριάσεων. Αυτή η υπόθεση είναι ένα ζωντανό παράδειγμα όπου μία νομική ευθύνη για το απόρρητο μπορεί να παραχθεί από μία συνθήκη.

13. **Congreve v Home Office (1976)**. Σε αυτήν την υπόθεση ο ενάγων αποφάσισε να βγάλει καινούργια άδεια κατοχής τηλεόρασης, πριν λήξει η προηγούμενη άδειά του για να αποφύγει την αύξηση του τόκου που επακολουθεί με την παροχή της συγκεκριμένης αδειάς. Ο γραμματέας του υπουργείου απείλησε τον ενάγοντα ότι θα χρησιμοποιήσει την εξουσία που έχει, σύμφωνα με τη νομοθετική ρύθμιση του 1949 (**Wireless Telegraphy Act 1949**) και θα απορρίψει την παροχή αδειάς. Το Εφετείο έκρινε ότι μία τέτοια απειλή, αν πραγματοποιείτο, θα ήταν παράνομη. Ο ενάγοντας με την πράξη του δεν παρανομούσε και δεν ήταν δυνατόν να τιμωρηθεί με την αναστολή της συγκεκριμένης άδειας. Επιπλέον, η συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση δεν έδινε αρμοδιότητα αναστολής σε τέτοιες περιπτώσεις, όπως η συγκεκριμένη και η χρήση αυτής της απειλής από τον γραμματέα του Υπουργείου ισοδυναμούσε με παράνομη πράξη, σε αντίθεση αυτών που πρεσβεύει η σύμβαση των Δικαιωμάτων του 1689.

14. **Sunday Times v UK (1979)**. Η νομοθετική ρύθμιση του 1981 περί προσβολής του δικαστηρίου ήλθε ως απάντηση της δριμύτατης κριτικής που εδέχθει ο νόμος περί δικαστηριακής προσβολής και, συγκεκριμένα, της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη συγκεκριμένη υπόθεση. Σε αυτήν την υπόθεση οι αγγλικοί νόμοι περί δικαστηριακής προσβολής θεωρήθηκαν ότι αντιτίθενται σε διατάξεις της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, οι οποίες αφορούν στην ελευθερία του λόγου.

15. **Duport Steels Ltd v Sirs (1980)**. Η απόφαση σε αυτήν την υπόθεση αφορά στη διάκριση των εξουσιών. Σε αυτήν την υπόθεση ο λόρδος Diplock είπε ότι το Αγγλικό «Σύνταγμα», αν και εθιμικό, αυστηρά βασίζεται στην διάκριση των εξουσιών.

16. **Martin v O'Sullivan(1982)**. Σε αυτήν την υπόθεση υποστηρίχθηκε ότι, αν θεσπιστεί κάποιος νόμος, τα δικαστήρια πρέπει να τον εφαρμόζουν.

17. **Council of Civil Service Unions v Minister for the Civil Service(1984)**. Σε αυτήν την υπόθεση το Ανώτατο Δικαστήριο προσδιόρισε τις κατηγορίες των αποφάσεων που δεν υπόκεινται σε δικαστική αναθεώρηση. Μεταξύ αυτών είναι οι αποφάσεις για δημιουργία συνθηκών, για τη διάλυση της Βουλής, το διορισμό των Υπουργών, διακήρυξη συνθηκών πολέμου και ειρήνης. Το γεγονός που ενώνει αυτές τις κατηγορίες είναι η καθεμία από αυτές αφορά σε σοβαρά ζητήματα άσκησης πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Τα θέματα αυτά πρέπει να επιλυθούν από την εκτελεστική εξουσία και όχι από τη δικαστική. Με άλλα λόγια, ο θεσμός της διάκρισης των εξουσιών υπερισχύει του κανόνα δικαίου.

18. **Secretary of State for Defense v Guardian Newspapers Ltd(1984)**. Μέσω ενός κλητήρα του Υπουργείου Ασφαλείας διέρευσαν απόρρητες πληροφορίες σε εφημερίδα που συνδέοταν με την εγκατάσταση πυραύλων στο Ηνωμένο Βασίλειο. Βεβαίως, η εφημερίδα αρνήθηκε να αποκαλύψει τις πηγές της. Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι η εφημερίδα ήταν υποχρεωμένη να αποκαλύψει τις πηγές της, κατ'εξαίρεση του άρθρου 10 της νομοθετικής ρύθμισης περί προσβολής του δικαστηρίου, διότι η πράξη του κλητήρα εκλαμβάνεται ως ποινικό αδίκημα και προεκτάσεις εθνικές, εφόσον η δοαρροή αφορούσε στην εθνική ασφάλεια. Σε αυτήν την περίπτωση η αποκάλυψη πηγών ήταν καίριας σημασίας για τα συμφέροντα της εθνικής ασφαλείας και παρεμπόδισης εγκληματικής ενέργειας.

19. **Attorney-General v Hislop(1991)**. Ένα δημοσιευμένο άρθρο, που σχεδιάστηκε για να εμποδίσει ένα πρόσωπο να ασκήσει το δικαίωμά της σε δίκη (αστική), θεωρήθηκε προσβολή του δικαστηρίου. Εφόσον, η πράξη αφορούσε δυσφήμιση, δεν ήταν απαραίτητη η ύπαρξη ενόρκων. Εντούτοις, το συγκεκριμένο δημοσιεύμα θα μπορούσε να προκαλέσει κίνδυνο επηρεασμού των ενόρκων και παράλληλα θα δημιουργούσε το λεγόμενο «ενδεχόμενο κίνδυνο» λάθους και κακοδικίας.

20. **M v Home Office and others(1991)**. Σε αυτήν την υπόθεση θεμελιώθηκε η άποψη ότι οι Υπουργοί και οι δημόσιοι λειτουργοί ήταν υπόλογοι στη δικαστική εξουσία για προσβολή του δικαστηρίου, ακόμα κι αν ενεργούσαν με την επίσημη αρμοδιότητά τους, με την προϋπόθεση ότι η επιβαλλόμενη σκοπιμότητα της παράτυπης πράξης είχε επιτευχθεί. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Γενικός γραμματέας του Υπουργείου είχε παραβεί διαταγή του δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία πολιτικός πρόσφυγας από το Ζαΐρ δεν είναι θεμιτό να απελαθεί και να σταλεί στο Ζαΐρ από όπου προφανώς είχε διωχθεί. Εφόσον ο Γενικός Γραμματέας ενήργησε κατά αυτόν τον τρόπο, έχει προσβάλει το δικαστήριο.

21. Times Newspapers Ltd and another v Attorney-General (1991). Το δικαστήριο έκρινε ότι οποτεδήποτε διεξάγει διαταγή προς μία εφημερίδα, απαγορεύοντάς της να δημοσιεύσει συγκεκριμένο υλικό, η ενέργεια μίας άλλης εφημερίδας να δημοσιεύσει το απαγορευμένο υλικό αποτελεί προσβολή εις βάρος της δικαστικής απόφασης. Συγκεκριμένα, μία τέτοια ενέργεια ισοδυναμεί με αξιόποινη πράξη και για έναν λόγο. Αυτή η παράνομη ενέργεια παρακωλύει τη διεξαγωγή δικαιοσύνης στην περίπτωση, κατά την οποία έχει εκδοθεί μία τέτοια διαταγή από το δικαστήριο.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Βενιζέλος Ευ., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Θεσσαλονίκη, 1991.
2. Γεωργόπουλος Κ., Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 10^η έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999.
3. Δημητρόπουλος Α., Γενική Συνταγματική Θεωρία, 9^η έκδοση, Αθήνα, 2001.
4. Δημητρόπουλος Α., Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.

Ξένα Βιβλιογραφία

1. Barnett Hilaire, Constitutional and Administrative Law, London, 1997.
2. Stevens I.N., Constitutional and Administrative Law, 2nd edition, United Kingdom, 1993.
3. Ingman T., The English Legal Process, 6th edition, United Kingdom, 1996.

Philips O.H.-Jackson P., Constitutional and Administrative Law, 7th edition, UK, 1987.